

Halász Imre

A „Zalaegerszegi Fiók Főiskola ügyei” A Pécsi Tanárképző Főiskola három éve Zalaegerszegen

Bevezetés

A felsőoktatást illetően Zala megye helyzete mindig sajátos volt.¹ Tradicionális felsőoktatási intézménye tulajdonképpen egy volt és van, ez a Festetics György gróf által Keszthelyen 1797-ben létrehozott Georgikon,² mely az alapítás évében, július 1-jén egyetlen hallgatóval kezdte meg az első tanévét. Ezzel nemcsak Magyarország, hanem Európa első mezőgazdasági felsőfokú tanintézete jött létre, mely több mint két évszázados fennállása során volt gazdasági tanintézet, akadémia, főiskola és egyetemi kar.

Az elmúlt fél évszázadban számos kísérlet történt Zala megyében a felsőoktatás különböző intézményeinek meghonosítására. Több fővárosi intézmény vagy dunántúli egyetem létesített valamilyen szervezeti formában (kampusz, kihelyezett tagozat, intézet, képzési hely, kar) oktatási egységet, ám szervezésükből adódóan ezek egyike sem volt önálló, viszont tevékenységük saját területükön, illetve létrehozásuk időszakában minden esetben eredményesnek értékelhető. Ezen kísérletek egyike volt a három tanévet megélt zalaegerszegi tanárképzés, melynek iratanyagát fedő egyik dosszién szerepel a címben említett „fiók főiskola” elnevezés.³

A tagozat létrejötte

Kiss Gyula elnökhelyettes a megelőző tárgyalások eredményeként a következő előterjesztést készítette el Zala megye Tanácsa Végrehajtó Bizottságának (VB) 1964. május 29-én tartott ülésére: „A Művelődésügyi Minisztérium előzetes hozzájárulást adott – Nyugat-Dunántúlról és különösen Zala megye általános iskolai szakos nevelő hiányait és Zalaegerszeg adottságait figyelembe véve – 1964. szeptemberétől kihelyezett Tanárképző Főiskolai Tagozatnak Zalaegerszegen történő létesítésére.”⁴

Több ok vezetett ahhoz, hogy a tagozat létesítését megelőző államigazgatási eljárás elinduljon. Az egyik sürgető ok a demográfiai hullámban keresendő, annak ellenére, hogy – mint a statisztikai adatokból látni fogjuk – évről évre csökkent a megyében tanuló általános iskolások száma. A másik ok a krónikus szaktanárhiány volt: az aprófalvas telepü-

1 HALÁSZ 2001. 337–341.

2 Rövid összefoglalása: KURUCZ 2001. 128–132.; részletesen: KURUCZ – FEHÉR – ZSIDI 1996.

3 PTE EL VIII.205.b. 376/1964. Zalaegerszegi Fiók Főiskola ügyei.

4 MNL ZML XXIII.2.a. 142/1964. Zala megye Tanácsa VB 1964. május 29-i ülésének jegyzőkönyve, 7. napirendi pont. (Az előterjesztés teljes szövegét lásd a 4. sz. mellékletben.) Összesen két azonos szövegű – a végrehajtó bizottsági és a tanácsi – határozat lelhető fel a megyei tanács levéltárba került irataiban. A városi tanácsi fórumok elé nem került az ügy. Káli Csaba főlevéltáros, igazgatóhelyettes tájékoztatása, szíves segítségét ezúton köszönöm meg.

lésszerkezetű Zala megye számos általános iskolájában alacsony volt a szaktanárok aránya. Emellett és éppen ezért magas volt továbbá a – statisztikai évkönyvekben „pedagógiai oklevéllel nem rendelkező” terminus technicussal jelzett, a mindennapokban pedig csak „képesítés nélküli nevelők”-nek hívott – csak érettségivel rendelkező, de tanítói vagy általános iskolai tanári munkakört betöltők száma. *Zala megye Statisztikai Évkönyve* a tárgyalt időszakról a következő adatokat tette közzé a zalai általános iskolákról:

Tanévek		1964/65	1965/66	1966/67	1967/68	1968/69	1969/70
Általános iskolák	száma	290	290	287	286	279	265
Osztálytermek		1 047	1 056	1 044	1 056	1 070	1 060
Tanulók		39 372	38 613	38 035	36 963	35 299	33 113
Tanerők	Tanár (középiszkolai is)	436	470	555	656	753	798
	Szaktanító	35	28	39	43	29	26
	Tanító	959	945	947	890	861	852
	Pedagógiai oklevéllel nem rendelkező	285	281	181	155	135	98
	Összesen	1 715	1 725 ⁵	1 722	1 744	1 778	1 774
	Ebből nő	1 194	1 225	1 217	1 245	1 279	1 291

1. táblázat – Zala megye általános iskoláinak összefoglaló adatai⁶

Kovács Lajos 1980-as évek elején megjelent könyvében – az akkor használatos besorolást alkalmazva – az 500 fő alatti lakónépességű települést nevezte aprófalunak.⁷ Zala megye 244 helységéből 1960-ban 87, 1970-ben 100, 1975-ben 116 volt aprófalu, melyekben a megye népességének 11–13%-a élt,⁸ emellett magas volt az 500–1000 lakos közötti lélekszámú falvak aránya is, melyekben Zala lakosságának közel egynegyede lakott.⁹ Kovács konklúziója szerint „[a]z egy községre jutó átlagnépesség két és félszer kisebb az országos átlagnál.”¹⁰

Hiába tette kötelezővé valamennyi korabeli jogszabály az általános iskolákban a szakrendszerű oktatást, ennek feltételei a falvakban egyáltalán nem voltak adottak. Az 1950 szeptemberében bevezetett általános iskolai tanterv ugyan előírta a szakosan leadott órá-

5 Egyedül ebben az évben szerepel a tanerőknél az „*államvizsgálóval nem rendelkező tanár*” kategória, ebből egy volt Zala megyében.

6 STATADAT 1964. 254–257.; ZM STATÉVK 1965. 240–243.; 1966. 264–267.; 1967. 296–299.; 1968. 238–240.

7 Kovács 1982. 24.

8 Kovács 1982. 25.

9 Kovács 1982. 25.

10 Kovács 1982. 25.

kat, a művelődésügyi kormányzat biztosított is erre forrásokat, ám ezeket az aprófalvas területeken – természetesen nem csak Zala megyében – elvonták a tankötelezettségi mutató javítására tett iskolalétesítő intézkedések, melyek eredményeképpen számos külterületen, nemegyszer akár pár tucat iskolaköteles gyerek számára is létrehoztak iskolákat. Voltak olyan, ekkor létesített általános iskolák is, melyek teljesen összevont 1–8. osztályokkal működtek.¹¹ A hatvanas évek elején ezeknek az iskoláknak nagy része egyik napról a másikra elnéptelenedett.¹² Az általános iskolák létrehozását a külterületi lakott helyeken egyrészt az akkor jelentős számban helyben lakó, mezőgazdasággal foglalkozó népesség állandó lakóhelye, másrészt a korabeli közlekedési viszonyok – az autóbusz-közlekedés ritkasága – indokolta. A csak néhány tanuló által látogatott külterületi tagiskolák létrehozása és működtetése sem oktatás-szakmai, sem gazdasági szempontból nem volt racionális, ám a 6–8, esetleg 10 kilométer távolságra történő rendszeres iskolába járás akkor még megoldhatatlan volt.¹³ Ezek a külterületi iskolák később részint az autóbusz-közlekedés javulása, részint az onnan elköltöző népesség miatt szinte önmaguktól és nagyon rövid idő alatt megszűntek.

Amikor elkezdődött a városba áramlás, átalakítva a dunántúli vidék településszerkezetét és társadalmát, az 1958-ban bevezetett általános iskolai tantervben már erősebben megfogalmazódott az oktatás minőségének és hatékonyságának növelése. Ennek érdekében alapvető cél volt a szakrendszerű oktatás teljessé tétele, a szaktanár által leadott órák arányának növelése. Zala megye 292 általános iskolájából 58 volt osztott (19,86%), ebbe járt a tanulók 53,35%-a, 79 részben osztott iskola volt (27,05%), ezt az általános iskolai korosztály 29,21%-a látogatta, míg a kislétszámú iskolákba a tanulók 17,42%-a járt. A kényszerűségből működtetett alsófokú oktatási intézményekből 13 iskola három tanulócsoporthoz (4,45%), 68 két tanulócsoporthoz (23,28%), 74 iskola pedig egy tanulócsoporthoz volt (25,34%). Az intézményhálózat széttagoltságánál csak a szakosan leadott órák aránya – mindössze 37,3% – volt riasztóbb.¹⁴

Tovább árnyalja, ugyanakkor sötétíti a megye alsófokú oktatásának helyzetéről alkotott képet a Művelődésügyi Minisztérium (MM) statisztikája:

11 KOTNYEK 2001. 321–322. A szerző felsorol néhány ekkor létrehozott zalai iskolát: Jankapuszta, Petendpuszta, Lentihegy, Bak-Hannamajor, Pókaszeptk-Taszilópuszta, Pölöske-Barnakpuszta, Salomvár-Kurtamajor, Angélamajor, Gurgatómajor, Vaspör-Velencepuszta. A hatvanas évek közepének legrészletesebb minisztériumi statisztikája szerint 1966/67. tanévben 75 körzeti és 125 tagiskola működött Zalában. Az előző tanév során kettőt megszüntettek, de még így is két villanyvilágítással nem rendelkező általános iskola volt a megyében. Ez utóbbi tekintetében Zala – Nógrád és Győr-Sopron megyékkel együtt – Heves kivételével valamennyi megyét megelőzte. Érdekes, hogy Debrecen megyei jogú városnak 14, míg a szintén megyei jogú város Szegednek is volt egy villanyvilágítással nem rendelkező általános iskolája, minden bizonnyal külterületen. MNL ZML XXIII.22.e. MM Tervfőosztályának statisztikái, 1966/67. 36.

12 KOTNYEK 2001. 322.

13 A fára-fília probléma végigkíséri Zala megye alsófokú oktatásának több évszázados történetét.

14 KOTNYEK 2001. 322.

Tanévek		1963/64	1964/65	1965/66	1966/67
5–8 osztályos tanulók száma	fő	18 432	18 846	19 410	19 978
Szakrendszerű oktatásban részesül	fő	13 855	14 635	15 443	16 522
	%	75,2	77,7	79,6	82,0
Szakképzett tanárok által szakosan leadott órák száma	%	45,9	41,6	52,4	52,1
Zala megye helye a megyék sorrendjében (a főváros és a megyei jogú városok nélkül)		19	19	18 ²	16 ³
Szakos tanári képesítésű	fő	461	471	499	594
Pedagógusképesítés nélküli	fő	264	285	281	181
Tanerőhiánnyal működő általános iskolák száma	db	60	56	51	41
	%	20,6	19,3	17,6	14,3

2. táblázat – Zala megye általános iskoláinak adatai a Művelődésügyi Minisztérium Tervfőosztályának statisztikájában¹⁷

Ezekben az évtizedekben – hiszen a körzeti központi általános iskolák kialakítása, mindennapos szóhasználatban a „körzetesítés” kezdetén vagyunk – tehát számos általános iskola működött a megyében kevés tanulóval, kevés pedagógussal, és ahogy a statisztikai adatokból láttuk, nem voltak ritkák az összevont osztályok sem, a szaktanárhiány miatt pedig számos falu általános iskolájában tanítói végzettséggel oktattak tantárgyakat a felső tagozatban. Mindemellett a pedagógusoknak kötelező volt az úttörőmozgalomban való részvétel, elvárták tőlük, hogy részt vegyenek a falvak közéletében ismeretterjesztő előadásokkal,¹⁸ számos esetben rájuk bízta a Magyar Szocialista Munkáspárt (MSZMP), a Kommunista Ifjúsági Szövetség (KISZ) vagy a Hazafias Népfront keretében szervezett, kötelező tömegpolitikai oktatásokat is, függetlenül attól, hogy tagjai voltak az előadók az MSZMP-nek vagy sem. A testnevelőtanárnak (vagy a testnevelést tanító tanítónak) szinte kötelező volt a kistelepülés sportéletében való részvétel, számtalan esetben edzőként és játékosként egyaránt. Mindemellett Zala megye nem volt vonzó a felsőfokú végzettségűek számára,¹⁹ melynek magyarázata a megye akkori helyzetében keresendő, hiszen az 1950. évi közigazgatási átszervezéssel Keszthelyt és a keszthelyi járást – a sok átszervezést megért Georgikkal – Veszprém megyéhez csatolta a kormányzat, és a tanítóképző intézetet

¹⁵ Egyedül Nógrád megyében rosszabb a helyzet.

¹⁶ Zala megye ekkor már megelőzi Nógrád, Hajdú-Bihar és Bács-Kiskun megyéket.

¹⁷ MNL ZML XXIII.22.e. MM Tervfőosztályának statisztikái, 1963/64. 45–60., 1964/65. 62–76.; 1965/66. 50–60., 1966/67. 35–56. A fenti statisztikához két kiegészítés kívánkozik. Kizárólag az 1964/65. tanévi statisztika közli tantárgyi bontásban a szakosan leadott órák számát, ez valamennyi tárgy átlagában 50,1% volt. Továbbá egyedül az 1966/67. tanévi statisztika szolgáltat adatokat a továbbtanuló pedagógusok számáról: eszerint 67 tanítónak és szaktanítónak, valamint 188 képesítés nélküli nevelőnek volt ekkor levelező tagozatos hallgatói jogviszonya.

¹⁸ Ebben nagy szerepe volt a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat (TIT) megyei szervezeteinek, melyek számos ismeretterjesztő előadásorozatot szerveztek a falvakban alkalmazott (tanár, orvos, agrárszakember, stb.) értelmiségiek bevonásával.

¹⁹ Lepsényi Imre visszaemlékezése. (A tanulmány készítése során felhasznált visszaemlékezések adatközlőire vonatkozóan lásd a forrásjegyzéket.)

sem sikerült megtartani Zalaegerszegen. A megyei felsőoktatást ekkor a nagykanizsai Felsőfokú Mezőgazdasági Technikum jelentette, az 1964/65. tanévben 206 hallgatójának majdnem fele (101 hallgató) volt levelező tagozatos.²⁰

A második világháborút követő évek a pedagógusképzés átalakítását (is) hozták, ennek egyik eredménye a tanítóképzés felsőoktatásba történő beillesztése volt. Zalaegerszegen 1929-től működött tanítóképző, de ez – az akkori oktatásügyi rendeletek szerint – középfokú tanítóképző intézet volt, melyben a végzetek a gyakorlóévet követő képesítő vizsga letétele után tanítói állást nyerhettek el az általános iskola 1–4. osztályát jelentő alsó tagozatában. Fél évtizeddel a második világháború befejezése után az 1950. november 12-én kelt 43. számú törvényerejű rendelet szabályozta az állami tanítóképzés szerkezetét és rendszerét. Ez a tanítóképzés is középfokú volt még, ugyanis pedagógiai tárgyakat a középiskolák tantervébe illesztették bele. A képzést öt évben határozták meg, ebből négy év volt a középiskola, egy pedig az azt követő gyakorlóév, melynek végeztével lehetett letenni a képesítő vizsgát.²¹ Tehát érettségi után a maturáns három lehetőség közül választhatott: érettségivel próbált a munkaerőpiacon (nem pedagógus) munkahelyet találni, esetleg jelentkezett a felsőoktatás valamelyik intézményébe, vagy a tanítói pályát választotta. Utóbbi esetben (ugyanúgy, mint korábban) egy tanévet, a gyakorlóévet tanítással egy általános iskolában kellett tiszteletdíjasként töltenie, és csak az ezt követő sikeres képesítő vizsga után kapta meg tanítói oklevelét. A tanítóképzők megyei beiskolázásúak voltak, ahol egyrészt a tanulók életkoruk, másrészt a tanulmányi idő hossza miatt korlátozott mértékben és főleg mélységben részesültek szélesebb körű elméleti ismeretekben, ugyanakkor különös súlyt fektettek az oktatás során a gyakorlatra. A módszertani ismeretek tekintetében kifejezetten magas színvonalú képzésben részesültek a képesítő vizsgát tett tanulók, melynek garanciája a döntően a második világháború előtt végzett oktatói kar volt.²²

Jóllehet korábbra datálhatók, de 1954-től felerősödtek azok a törekvések, melyek célja a középfokú tanítóképzés felsőfokúvá fejlesztése volt. Ennek a folyamatnak az eredménye az 1958. évi 26. sz. törvényerejű rendelet lett, mely 11 – előzőleg kétévesre tervezett, végül – hároméves felsőfokú tanítóképző és 2 kétéves óvónőképző intézetet hozott létre, melyek szervezése azonnal, még 1958 nyarán meg is kezdődött.²³ A Nyugat-Dunántúl két addig jól működő középfokú tanítóképzője, a zalaegerszegi és a kőszegi azonban nem kapták meg a felsőoktatási minősítést. Szombathely, az addig felsőoktatási intézmény nélküli, de a politikai mellett szakmai lobbyerejét kiválóan érvényesítő vasi megyeszékhely viszont megkapta a lehetőséget egy pedagógusképző intézmény létrehozására, melynek bázisául az egykori, ám a második világháború után üresen álló Faludi Ferenc Gimnázium épületét jelölték ki, és viharos gyorsasággal használható állapotba hozták. A két vesztesnek nevezhető városból, Kőszegről a tanítóképző két utolsó osztályát (egy harmadikast és egy negyediket) a szombathelyi tanítóképző intézetbe helyezték át, de erre a sorsra jutott a zala-

²⁰ ZM STATÉVK 1964. 265. A hallgatói létszám a következő évben nagyjából azonos volt, 1965/66. tanévben 112 nappali és 108 levelező tagozatos járt az intézménybe. Az 1966/67. tanévtől előbb a levelező tagozaton jelentős (114 nappalis mellett 60 levelező hallgató), majd a nappali tagozaton is lassú csökkenés indult meg: 1967/68. tanévben 97 nappali és 45 levelező tagozatos hallgatója volt a nagykanizsai felsőfokú technikumnak. ZM STATÉVK 1967. 306.

²¹ KATONA 2010. 9.

²² KATONA 2010. 9.

²³ MOLNÁR 2009. 132. A folyamatot részletesen ismerteti: KATONA 2010. 10–11.

egerszegi tanítóképző utolsó, végzős lányosztálya is. A kőszegi és zalaegerszegi hallgatókon kívül hat székesfehérvári tanítóképzős fiú is Szombathelyen folytathatta tanulmányait. 1959-ben ezzel a hallgatói állománnyal kezdte meg működését a Szombathelyi Felsőfokú Tanítóképző Intézet, mely elsősorban Vas és Zala megyék számára képzett tanítókat.

Minden átalakulásnak vannak nyertesei és vesztesei. Ezúttal a nyertes Szombathely lett, mellette a Dunántúlon Esztergomban, Kaposváron és Győrben jött létre az új típusú pedagógusképző intézmény. Az átalakulás egyértelmű vesztese az ekkor megszüntetett pápai, kőszegi és zalaegerszegi tanítóképzés volt,²⁴ hiszen a felsőfokú oktatás helyett ezekben a városokban legfeljebb középfokú intézmények maradtak, ami az értelmiségképzés és az adott város kulturális közéletének szempontjából attól függetlenül veszteséget jelentett, hogy a régi tanítóképzők jó minőségű, színvonalas, de mégiscsak középfokú oktatási intézményekként működtek tovább. A Vas megyei vezetők lobbyereje – mint már említettük – komoly súllyal esett latba a döntéselőkészítés során, míg Zala megye akkori vezetésének jóval szerényebb intellektuális képessége és a folyamatokat befolyásolni nem akaró, vagy nem tudó szándéka elsősorban a mezőgazdaság, illetve a könnyűipar²⁵ fejlesztését tartotta szem előtt.

Másfél évtizeddel a második világháború után – ahogy a statisztikai adatokból láttuk – még mindig rendkívüli mértékű volt az általános iskolák, de még a középiskolák szaktanárhiánya is. Középiskolai tanárokat a három nagy egyetem – a budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetem (ELTE), a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem, valamint a szegedi József Attila Tudományegyetem (JATE) – bocsátott ki, mellettük ezekben az években a Dunántúlon kizárólag egy helyen, Pécsen képeztek az általános iskolák számára szaktanárokat, de a kereslethez viszonyítottan itt is keveset. A bekerüléshez szükséges pontszámok minden évben magasak voltak, ennek ellenére az intézményeknek sorozatosan, évről évre óriási túljelentkezéssel kellett megküzdeni. Ez viszont azt jelentette, hogy a rögzített felvételi keretszám miatt relatíve magas pontszámmal kerültek be a hallgatók a pedagógusképző intézményekbe. A nagy meritési lehetőség mind az egyetemeken, mind a Pécsi Tanárképző Főiskolán (PTF) – hasonlóan Magyarország többi tanárképző főiskolájához – jótékonyan hatott, és tulajdonképpen elitképzést tett lehetővé. Ebből az is következett, hogy nem sikerült annyi végzett általános iskolai tanárt kibocsátani, hogy belátható időn belül – ha nem is tudják megszüntetni, de legalább – mérsékeljék az aprófalvas településszerkezetű Dunántúl számos általános iskolájában uralkodó szaktanárhiányt. Csak részben jelentett megoldást a felfutása elején tartó levelező tagozatos oktatás, és tovább bonyolította a munkaerőgondokat, hogy az általános iskolai tanári végzettségüket frissen megszerzők nem ritkán olyan vidéki középiskolákba kerültek, ahol nem találtak megfelelő végzettségű középiskolai tanárt, vagy ahol a pályázó valamilyen szempontból (például a politikai okokból vagy a szülők kapcsolatrendszerének köszönhetően) előnyben részesült. Kéves volt a természettudományi karokról érkező szaktanár, és a létesített álláshelyekhez képest a kötelezővé tett orosz nyelvet tanító tanárok száma sem volt magas. A létszámgazdálkodás nehézségeivel elsősorban a megyei tanácsok művelődésügyi osztályainak kellett megküzdeni. Számukra, ha nem is bevallottan, de elsősorban a középiskolák, illetve a lakosság városba áramlása miatt növekvő lélekszámú városok általános iskoláinak

²⁴ KATONA 2010. 12.

²⁵ A könnyűipar fejlesztése mindenképpen indokolt volt, mert meg kellett oldani a lakosságszámában egyre növekvő városban (és környékén) a női munkaerő foglalkoztatását.

létszámigényei jelentették a prioritást. A falusi iskoláknak pedig egyetlen lehetőségük maradt: a „képesítés nélküli nevelők” foglalkoztatása. Határozott idejű munkaszerződéssel, és – ahogy már említettük – mindössze érettségivel rendelkezőkkel töltötték be számos, eredetileg felsőfokú végzettséghez kötött munkakört: tanítóit, napközis nevelőit, sőt, felső tagozatos tanárit is. Ők döntő többségükben levelező tagozaton végezték el a tanárképző főiskolát, és két sikeres év után szaktanítói besorolást kaptak. Ekkor a fizetésük is növekedett, továbbá számos esetben véglegesítették őket, a kinevezési határozatba belefoglalva, hogy milyen határidőig kell a tanári oklevelet megszerezniük.²⁶

Mindezen okok a megoldás keresésére sarkallták Zala megye ezekben az években megújuló, életkorában is megfiatalított, diplomás, már más szemléletű, nagyobb távlatokban is gondolkodó vezetését. A megoldás egy főiskolai kihelyezett tagozat létesítésében körvonalazódott. Ez hivatalosan a problémák rövid távú orvoslását jelentette, de a megyei egyeztető fórumokon többször felvetődött, hogy amennyiben a kihelyezett tagozat sikeres lesz, ez csírája lehet egy önálló felsőoktatási intézmény létrehozásának is.

A kihelyezett tagozat előzménye: gimnáziumból általános iskolai katedrára

A kihelyezett tagozat létrehozását – egy-két visszaemlékező²⁷ szerint – megelőzte a Kiss Gyula²⁸ nevéhez fűződő kísérlet. A megyei művelődésügyi vezetők az 1961/62. tanévben felkeresték két Zala megyei város egy-egy gimnáziumát, Nagykanizsán a Landler Jenő Gimnáziumot, Zalaegerszegen a Zrínyi Miklós Gimnáziumot, és pedagógus elkötelezettségű, utolsó éves gimnazistákat toboroztak. A jelöltek az osztályfőnökök és a szaktanárok javaslata alapján választották ki. Akik vállalkoztak arra, hogy érettségi és sikeres levelező tagozatos felvételi vizsga után falvak általános iskoláiban vállalnak képesítés nélküli nevelői állást, középiskolai tanulmányaik utolsó félévében 2x3 órás pedagógiai alapképzésben vettek részt, majd érettségi után jelentkeztek a Pécsi Tanárképző Főiskola levelező tagozatára. A jelentkezőknek a gimnáziumi órák után, fél évig heti két alkalommal pedagógiai alapismereteket, valamint szakmódszertant oktattak. Emellett kötelező volt számukra az óralátogatás és választott tárgyaiknak megfelelően mindössze egy-egy óra (!) gyakorló tanítás. Tulajdonképpen a fél évtizeddel azelőtt megszüntetett tanítóképzés gyakorlatát vették át, képzési időben, szűkített formában. Nagykanizsán a Landler Jenő Gimnáziumban egy harmincfős, kémia–matematika „szakos” – bár szerencsésebb ez esetben a szakos helyett az „irányultságú” szó használata –, Zalaegerszegen pedig egy magyar–orosz és egy matematika–fizika irányultságú csoport készült az érettségire, a felvételre és korán elkötelezett hivatására.²⁹ A toborzás kiterjedt Vas megyére is, és onnan is érkeztek érdeklődő középiskolások. További kutatásnak kellene feltárni, hogy ez egy elszigetelt kísérlet volt, vagy

26 Ezt Horváth Béla, Lepsényi Imre és Nemes Ferenc is egyaránt említi visszaemlékezésében.

27 Horváth Béla és Nemes Ferenc közlése.

28 Kiss Gyula a Zala megye Tanácsa VB Művelődésügyi Osztályának vezetője (1953–1962), majd a megyei tanács elnökhelyettese (1962–1970) volt.

29 Horváth Béla és Nemes Ferenc közlése. Mindkét visszaemlékező az 1961/62. tanévben, matematika–fizika csoportban végzett. Nemes Ferenc szerint volt még egy biológia–földrajz és egy magyar–történelem csoport is. Ennek a képzési formának a dokumentumai mindaddig nem kerültek elő.

más megyében is volt hasonló program. Mindeddig folytatásáról is csak egy adatunk van: a következő tanévben is indult csoport a zalaegerszegi Zrínyi Miklós Gimnáziumban.³⁰

Azokat, akiknek sikerült a felvételi vizsgája, azonnal kihelyezték valamelyik falu általános iskolájába, és képesítés nélküli nevelőként alkalmazták. Az állomáshelyet a megyei tanács művelődésügyi osztályán működő Elhelyezési Bizottság határozta meg, a munkavállalónak ebbe beleszólása nem volt, ennek ellenére néhány alkalommal figyelembe vettek egyéni kéréseket, természetesen abban az esetben, ha az adott településen volt üres hely. A frissen alkalmazott nevelők munkába állásuk után nyáron már dolgoztak is az úttörőtáborokban, szeptembertől pedig ellátták az általános iskolákban a tanári munkaköröket. Heti egy alkalommal kötelező konzultáción vettek részt Zalaegerszegen, ezért órarendjüket – a tömegközlekedés adta lehetőségeket figyelembe véve – úgy kellett összeállítani, hogy eljuthassanak a konzultációra. (Ekkor még hatnapos munkahét volt Magyarországon. A hétvégi szabadidő szombaton délután egy órakor kezdődött.) A konzultációkat általában a szakfelügyelők tartották (a matematika–fizika szakosoknak Kovács Lajos, Horváth Vilmos és Simon Ferenc), a „közös” tárgyak közül a lélektan és a pedagógiát Koplár Lajos, a politikai gazdaságtant pedig Tóth Endre.³¹

A nevelők a félévi vizsgákat a nappali és a levelező tagozatos hallgatókkal együtt Pécsen, a főiskola tanszékein tették le. A gyakorlati jegyeket a konzultációk oktatói javasolták, amelyeket a főiskola oktatói szinte minden esetben elfogadtak, de ezek az ő aláírásukkal kerültek be az indexbe.³² A levelező tagozatok akkori gyakorlatának megfelelően a hallgatók két évig végeztek egy szakot, majd részállamvizsgát tettek. Ekkor szaktanítói besorolást kaptak, és fizetésük is emelkedett, majd a következő két évben a másik szakjuk szaktárgyaiból vizsgáztak le, a végén szintén részállamvizsgával. Sikeres vizsgájuk végzetével megkapták oklevelüket, ez jelentette az általános iskolai tanári besorolást, ami ismételt fizetésemeléssel járt.³³

Számos fiatal kezdte el e program keretében a pedagógusmunkát Zala falvaiban, csökkentve ezzel a rendkívüli tanárhiányt. A fent közölt statisztikában már ők is szerepelnek, és ne feledjük azt sem, hogy miután egyik szakjukat két év alatt – az érvényes tantervnek megfelelően – elvégezték, a szaktanítókat „teljes jogú” szakembereknek tekintette a korabeli pedagógustársadalom. Tény, hogy ez a projekt csökkentette a szakemberhiányt, ráadásul a konzultációkat vezető oktatóknak felsőoktatási gyakorlatot jelentett, melynek a kihelyezett tagozat létesítésénél lesz majd jelentősége.

³⁰ Nemes Ferenc közlése.

³¹ Tóth Endre a zalaegerszegi Csány László Közgazdasági Szakközépiskola tanára, majd igazgatója (1953–1971) volt.

³² Horváth Béla matematika–fizika szakon végzett, leckekönyvében a következő tárgyak szerepelnek: 1962/63. tanév I. félévében Filozófiatörténet, Általános lélektan, Analízis, Analitikus geometria; a II. félévben Dialektikus materializmus, Általános- és gyermeklélektan, Matematika, Gyakorlati számítások. A II. tanév (1963/64.) I. félévében Történelmi materializmus, Elemi geometria, Matematikai feladatok, Lélektan–Logika; a II. félévben Kapitalizmus politikai gazdaságtana, Didaktika, Matematika [tanításának] módszertana. A III. tanév (1964/65.) I. félévében Szocializmus politikai gazdaságtana, Didaktika, Mechanika I–II., Fizikai feladatok, Fizika gyakorlat; a II. félévben Tudományos szocializmus I., Neveléslélektan, Mechanika, Hőtan és elektromosság, Fizikai mérés, Fizikai feladatok. A IV. tanév (1965/66.) I. félévében Tudományos szocializmus II., Neveléstörténet, Optika, Elektromosság, Módszertan, Fizikai feladatok, Fizika gyakorlat; a II. félévben Tudományos szocializmus, Neveléstörténet, Atomfizika, Fizikai gyakorlat.

³³ Horváth Béla és Nemes Ferenc közlése.

A nappali tagozat megszervezése

Már főiskolások voltak a „Kiss Gyula-kísérlet” résztvevői, amikor számos egyeztető tárgyalás vette kezdetét a tanítóképző bezárása utáni szűk fél évtizedben. Ennek egyik iránya a Művelődésügyi Minisztérium illetékes fórumainak meggyőzése, másik iránya pedig a Pécsi Tanárképző Főiskola vezetésével történő kapcsolatfelvétel volt, melynek alapjait az előbb említett kísérlettel már lerakták. Nem maradhattak ki ezekből az egyeztetésekből az MSZMP különböző (országos, megyei, városi) szintű fórumai sem, és egyaránt meg kellett teremteni a tagozat létesítésének infrastrukturális és személyi feltételeit.

Ma már nem bizonyítható, ám a visszaemlékezők egymástól függetlenül ugyanazokat a szubjektív tényezőket említették, melyek a folyamatokat – ezúttal pozitívan – befolyásolták. Az egyik, hogy az alapítási törekvések nem nélkülözték az 1962-ben a megyei tanács elnökhelyettesi székéből művelődési miniszterhelyettesé avanszált, egyébként szombathelyi születésű, később a Zala megyei Tanács VB népművelési osztályvezetőjeként, majd tanácselnök-helyetteseként dolgozó, magyar–latin szakos tanárból lett kultúrpolitikus, Hadnagy László (1921–1963)³⁴ informális támogatását, továbbá szívélyesen fogadta a zalai tárgyalókat a pályáját Nagykanizsán kezdő Márk Bertalan (1915–2006), a Pécsi Tanárképző Főiskola igazgatója is. Mindemellett jelen volt a két zalai város, Nagykanizsa és Zalaegerszeg közötti, akkor már egy évszázadra visszatekintő vetélkedés is.³⁵

Már nyomdában volt a *Művelődésügyi Közlöny* augusztus közepi száma, melyben közétették a kihelyezett tagozatok engedélyezését,³⁶ amikor 1964. augusztus 3-án az MM-ben értekezletet hívtak össze a tagozatok létesítésével és működésével kapcsolatban. A Pécsi Tudományegyetem Egyetemi Levéltárában fennmaradt az értekezleten résztvevő, vezető beosztású munkatárs – minden bizonnyal Bolla Ferenc tanulmányi osztályvezető, később igazgatói hivatalvezető – hatoldalas, egyéni rövidítésekkel készített kézíratos jegyzete. Ennek alapján próbáljuk meg rekonstruálni az összejövetelel elhangzott operatív feladatokat.³⁷

Ezen a minisztériumi értekezleten hangzott el először hivatalosan, hogy az MM Gazdasági Bizottsága engedélyezte a kihelyezett nappali tagozatok indítását Békéscsabán és Zalaegerszegen. Itt már számmal, pontosan megjelölték a szűk két hét múlva megjelenő rendeletet és a három legfontosabb feladatot: a keretszámok és az ehhez kapcsolódó felvételi eljárás megtervezését, a tantervek átvételét és a működési szabályzat megalkotását. A pótfelvételekről már az értekezletet megelőző napon megjelent egy cikk, tulajdonképpen a minisztérium sajtóközleménye³⁸ a *Népszabadság* augusztus 2-i számában, erre hivatkozva

³⁴ Hadnagy László Zala megyei kezdeményezései közül számos halála után teljesedett ki. Meghatározó volt szerepe a Göcseji Falumúzeum létrehozásában, a Zalai Együttes alapításában, a földrajzi nevek gyűjtésében és számos más kezdeményezésben is. Miniszterhelyettesként – az elsők között használva ki a Kádár-kor politikai nyitását – elindította az egyházi muzeális gyűjtemények megmentését. ZÉK 95. (A *Zalai Életrajzi Lexikon* Hadnagy Lászlóról szóló bejegyzése elérhető az interneten: <http://zalai.dfmk.hu/zalaiak?p=373> [2016.11.01.]

³⁵ Horváth Béla, Lepsényi Imre, Németh József és Nemes Ferenc közlése.

³⁶ A minisztériumi utasítás teljes szövegét lásd az 1. számú mellékletben.

³⁷ A tagozat megszervezésével kapcsolatos iktatott iratok és nem iktatott feljegyzések a – tanulmány címében is idézett – „Zalaegerszegi Fiók Főiskola ügyei” feliratú dossziében található. Ebben vannak a stencilezett tantervek és a szabályzatok is. PTE EL VIII.205.b. 376/1964. Zalaegerszegi Fiók Főiskola ügyei.

³⁸ Pótfelvétel a tudományegyetemen és a tanárképző főiskolákon. *Népszabadság*, 1964. aug. 2. 8. Az ELTE budapesti székhelyén kívül Sopronban létesített kihelyezett tagozatot, esti tagozaton orosz és angol nyelvtá-

további feladatként kapták a főiskolák képviselői a megyei lapokban történő hirdetéseket. A *Népszabadság*ban közreadott sajtóközleményben jelent meg először, hogy „a pécsi Tanárképző Főiskola zalaegerszegi kihelyezett nappali tagozata orosz–rajz, orosz–magyar, orosz–ének-zene, matematika–fizika, testnevelési [sic!]-földrajz és testnevelési [sic!]-történelem szakokra” hirdet pótfelvételt, valamint, hogy a kihelyezett tagozaton „a tanulmányi idő két év; ezt követően a hallgatókat pedagógus-munkakörben helyezik el. A hallgatók ezután tanulmányaikat további két év alatt levelező úton fejezik be.”³⁹

A felvétellel kapcsolatos hírek rövidesen a helyi sajtóban is megjelentek, a *Dunántúli Napló*ban például Bolla Ferenc tanulmányi osztályvezetővel közöltek interjút.⁴⁰ A nyolcdalás *Zalai Hírlap* negyedik oldalán – a sportrovat mellett és az apróhirdetések felett (minden bizonnyal a legolvasottabb oldalon) – *Pótfelvétel a Pécsi Tanárképző Főiskola zalaegerszegi tagozatára* címmel jelent meg sajtóközlemény.⁴¹

Az augusztus 3-i minisztériumi értekezleten volt először szó az oktatói és a nem oktatói állomány létszámáról, besorolásáról, valamint ennek megfelelően a bérezéséről. A tagozatvezetőt félállású adjunktusi besorolásban (ahogy a jegyzetben szerepel: „*Részfoglalkozású [sic!] tiszteletdíj! Adjunktusi 1/2 + 600 Ft tiszteletdíj*”⁴²) alkalmazták, ezért a vezetési feladatok mellett 2–3 órát kellett tartania. Kinevezését a főigazgató adta át. A tagozatvezető mellé 1964. augusztus 1-jével egy főállású adminisztrátort alkalmaztak. A minisztérium előírta, hogy gazdasági vezetőnek „*KÁLÁSZ*⁴³ vizsgája legyen”.⁴⁴ A negyedik alkalmazott a négyórás részfoglalkozású tanulmányi előadó volt, ám mivel Zalaegerszegen 80 fős hallgatói létszámot terveztek, a félállású státuszt főállássá fejlesztették, és az augusztus 1-jével kinevezett előadót 1 700 Ft-os havi bérrel véglegesítették.

A rendkívül gondos és minden részletkérdésre kiterjedő tervezés időszakában ugyanakkor még nem dönt el, hogy lesz-e főállású oktatója a Zalaegerszegen létrejövő szervezetnek. A főállású státuszok létrehozása abban az esetben lett volna indokolt, ha úgy a minisztérium, mint a PTF hosszabb távú működtetéssel számol, vagy a megszűnés után az ezen a státuszon lévő munkatársat a főiskola saját telephelyén tovább foglalkoztatja. Ám az augusztus 3-i értekezleten az hangzott el, hogy valamennyi oktató részfoglalkozású adjunktus I., illetve II. besorolással kerül alkalmazásra. Az elhangzott kitétel, miszerint

nári képzést hirdetett. Ugyanezt az esti tagozatos képzést indította a szegedi JATE Bölcsészettudományi Kara Pécsen, a PTF tanárainak közreműködésével. Ezzel a kihelyezett, egyszakos képzéssel kezdődött a középiskolai tanárképzés Pécsen. Látható, hogy az egyetemektől sem állt távol a kihelyezett tagozat létesítése, mely ugyanúgy, ahogy a főiskoláké, időleges volt.

³⁹ Pótfelvétel a tudományegyetemen és a tanárképző főiskolákon. *Népszabadság*, 1964. aug. 2. 8.

⁴⁰ Közel ötezer hallgatója lesz a Pécsi Tanárképző Főiskolának. *Dunántúli Napló*, 1964. aug. 9. 4.

⁴¹ Pótfelvétel a Pécsi Tanárképző Főiskola zalaegerszegi tagozatára. *Zalai Hírlap*, 1964. aug. 6. 4.

⁴² PTE EL VIII.205.b. 376/1964. Jegyzet az MM-ben, 1964. augusztus 3-án tartott értekezletről. [Budapest, 1964. aug. 3].

⁴³ Az 1947-től alkalmazott számlatükör, a Kötelező Általános Államháztartási Számlakeret rövidítése. Eszerint kellett könyvelni. Gazdasági vezető csak az lehetett, aki rendelkezett az adott ágazatra (ipari, mezőgazdasági, államháztartási stb.) vonatkozó felsőfokú szakvizsgával, függetlenül az illető – akár közgazdasági – felsőfokú végzettségétől. Rendkívül szigorúan szabályozott rendszer volt, melyen az 1968-ban bevezetett új gazdasági mechanizmus enyhített. Ekkor az elnevezése is változott, de lényegében az 1991-ben bevezetett számviteli törvényig használatban maradt.

⁴⁴ PTE EL VIII.205.b. 376/1964. Jegyzet az MM-ben, 1964. augusztus 3-án tartott értekezletről. [Budapest, 1964. aug. 3].

„Főfoglalkozású oktató nincs!”⁴⁵ azt is jelentette, hogy a minisztérium a kihelyezett tagozat hosszabb működtetésével semmiképpen sem számol. Zalaegerszegen 20 fős személyzeti keretet és egy tagozatvezetőt engedélyezett, Békéscsaba 16 fős keretet kapott, Szolnok mellett üresen maradt a papír.

Zalaegerszegen a tagozatot létrehozó személyzet (tagozatvezető, függetlenített tanulmányi vezető, adminisztrátor és pénzügyi vezető) augusztus 15-ével került alkalmazásra, és ettől az időponttól engedélyezték az oktatókkal való szerződés kötést is. Ugyanettől az időponttól kezdődött meg lépcsőzetesen a technikai személyzet felvétele. Az augusztus eleji értekezleten megtervezték a nem orosz szakosok kötelező orosz nyelvi oktatásának anyagi hátterét, a részfoglalkozású kollégiumi nevelőtanár bérét, továbbá a kötelező testnevelés órákat és a légmentesített oktatást tartók óradíját is.⁴⁶

A pótfelvételi vizsgákkal kapcsolatban az értekezleten külön hangsúlyozták, hogy a tagozat céljának megfelelően – és itt idézzük ismét a résztvevő egyéni rövidítéses jegyzetét – „[e]lsősorban megyei jelentkezést fogadjanak el! Jelentkezőket értesíteni, hogy felv[étel]i esetén a megye által kijelölt munkakörben kell 2 év után lev[elező]. hallgatóként [dolgozni] (MM. jogkör lesz csak a fellebbezésnél!)”⁴⁷ A mondat vége egyértelművé tette, hogy a kétlépcsős fellebbezési gyakorlat ebben az esetben egylépcsős lesz. A felsőoktatási intézmények felvételi eljárásánál évtizedekig az volt a gyakorlat, hogy aki a hozott és a felvételi vizsgákon elért pontszámát illetően megfelelt ugyan a felvételi vizsgán, de a keretszám betöltésével „helyhiány miatt” elutasították, megfellebbezhetette a döntést elsőfokon a felsőoktatási intézmény vezetőjénél, akinek külön létszámkerete volt a fellebbezések betöltésére, illetve – az általa is elutasítottak számára – volt egy további, másodfokú fellebbezési fórum is, ez minden esetben a miniszter volt.

A kihelyezett tagozatok céljával összhangban a felvételi vizsgákon valamennyi megjelent hallgatóval alá kellett írni a következő szövegű nyilatkozatot, mellyel a pályázó tudomásul vette, felvétele esetén milyen elkötelezettséggel kell számolnia:

„Nyilatkozat. Alulírott, tudomásul veszem, hogy a Pécsi Tanárképző Főiskola Zalaegerszegi tagozatára való felvételem esetén a nappali tagozaton folytatott két éves tanulmányok után a Főiskola levelező tagozatára kell átiratkoznom. Egyben kötelezem magamat, hogy másodéves tanulmányaim befejeztekor Zala megye (esetleg Vas,

⁴⁵ PTE EL VIII.205.b. 376/1964. Jegyzet az MM-ben, 1964. augusztus 3-án tartott értekezletről. [Budapest, 1964. aug. 3].

⁴⁶ A felsoroláshoz magyarázatként hozzá kell fűzni, hogy az ötvenes években valamennyi felsőoktatási intézményben voltak katonai tanszékek, melyek óratervezés szerint oktatták a védekezés – később a polgári védelemnek nevezett – „tudományát”, ami inkább egy alapszintű katasztrófavédelmi (ki)képzésnek minősíthető. A hetvenes évek elejéig valamennyi munkahelyen rendszeresen volt légo[ltalmi] oktatás, ez nagyjából egy évtized múlva a felsőoktatásban kötelező honvédelmi oktatássá, később polgári védelmi oktatássá változott, ahol arról tartottak előadásokat, hogy mit kell tenni katasztrófa helyzetben. Az ekkor alkalmazott kiképzés tematikája feltételezhetően valamennyi tanárképző intézményben – így pécsi főiskolán és a zalaegerszegi tagozaton is – azonos volt. Az *Általános Képzési* [sic!] *terv a felsőoktatási intézmények hallgatóinak polgári védelmi kiképzéséhez* címet viselő tematika 13 előadást sorol fel, melyet 22 óras órakeretben kellett előadni. PTE EL VIII.205.b. Zalaegerszegi Kihelyezett Tagozat iratai, 1964–1967. (A továbbiakban: PTE EL ZKT) 49/1966. Általános kiképzési terv a felsőoktatási intézmények hallgatóinak polgári védelmi kiképzéséhez, d. n.

⁴⁷ PTE EL VIII.205.b. 376/1964. Jegyzet az MM-ben, 1964. augusztus 3-án tartott értekezletről. [Budapest, 1964. aug. 3].

*Veszprém, vagy Somogy megye) valamelyik általános iskolájában állok munkába.
Dátum, aláírás, lakcím.”⁴⁸*

A megyei tanácsok művelődésügyi osztályain működő elhelyezési bizottságok az állások betöltésével, áthelyezésekkel, egyszóval a létszámgazdálkodással foglalkoztak. Ahogy korábban a zalai kísérlet során, ebben az esetben is két évet végzett a kihelyezett tagozaton, ezt követően részállamvizsgát tett, és levelező tagozaton folytatta tanulmányait. A kísérlet – ahogy említettük – lényegében a középfokú tanítóképző intézetek meghaladott képzési gyakorlatát időben szűkített formában ötvözte a levelező tagozatos pedagógusképzés akkori gyakorlatával. Ezt a félig nappali, félig levelező tagozatos képzési struktúrát vezették be – hozzátehetjük: kényszerből – a kihelyezett tagozatokon. A „félkész” tanár munkahelyi besorolása is a már említettek szerint történt. A szaktanítói besorolású pedagógus pályafutása ettől kezdve nagymértékben ezen személyi döntések által meghatározott módon alakult. További graduális képzésre történő jelentkezés (egyetemen történő továbbtanulás, illetve főiskolán harmadik szak megszerzése) is a közvetlen munkáltató–igazgató mellett a megyei tanácsok művelődésügyi osztályainak javaslatától (ezt nyugodtan nevezhetjük engedélynek is) függött, melyek továbbtanulást kizárólag a középiskolában általános iskolai végzettséggel oktató tanároknak engedélyeztek. Ez alól kevés kivétel volt.⁴⁹

A szervezeti és működési szabályzat szerint a képzés színvonaláért, a mindennapi működésért, a teljes és pontos adminisztrációért a főiskola volt a felelős. A tagozatvezetőknek az összes főiskolai tanácsülésen részt kellett venni („csak a speciálisról maradhat távol!”⁵⁰), továbbá a tanácsot havonta tájékoztatni kellett a tagozaton folyó munkákról, az aktuális eseményekről, valamint az oktatóknak félénként meg kellett jelenni a tanszékeken.

A tanterveket a főiskola bocsátotta a tagozat rendelkezésére, és ugyancsak neki kellett gondoskodni a hallgatók jegyzetellátásáról is. A gyakorlati tanításokkal kapcsolatos valamennyi rendelkezést, elvárást, útmutatást a tanszékeknek kellett kiadniuk. Előírták, hogy a „tanszékevezető instruálja az előadókat (előadás, szeminárium, stb.) a tennivalóikról!”⁵¹ A gyakorlóiskolai feladatokat külső szakvezetőkkel kellett megoldani, külön kiemelve, hogy ennek fedezetét a „jövő évre költségvetésben a megyei tanács biztosítsa!”⁵²

Az oktatók személyére a megyei tanács művelődésügyi osztálya tett javaslatot, míg a kinevező a főiskola igazgatója volt. A további feltételeket illetően a kollégiumi elhelyezést, valamint a menzai étkeztetést kellett biztosítani. Jóllehet az előkészítés során már voltak személyi egyeztetések, és provizórikusan voltak elképzelések a szervezeti és intézményi

48 PTE EL VIII.205.b. 376/1964. Felvételi vizsgára behívás. Pécs, 1964. aug. 26.

49 Horváth Béla és Nemes Ferenc közlése. Tudunk olyan esetről, hogy német szakon (már) végzett szaktanítót azért tanácsolt el igazgatója – még a második szak (történelem) befejezése előtt –, mert az orosz nyelv kötelező oktatása miatt az illető német nyelvtanári ismereteit nem tudta használni, s a szaktanító nem akart más – magyar vagy orosz – szakra felvételizni.

50 PTE EL VIII.205.b. 376/1964. Jegyzet az MM-ben, 1964. augusztus 3-án tartott értekezletről. [Budapest, 1964. aug. 3].

51 PTE EL VIII.205.b. 376/1964. Jegyzet az MM-ben, 1964. augusztus 3-án tartott értekezletről. [Budapest, 1964. aug. 3].

52 PTE EL VIII.205.b. 376/1964. Jegyzet az MM-ben, 1964. augusztus 3-án tartott értekezletről. [Budapest, 1964. aug. 3].

háttér megteremtésére, de ebben a hét-nyolc hétben nem sokat pihenhetett a kinevezett tagozatvezető, Kovács Lajos és legszűkebb stábjá, szabadságról pedig szó sem lehetett.⁵³

A kihelyezett tagozat mint szervezeti forma eddig ismeretlen volt a magyar felsőoktatásban. Ezért nemcsak a szervezeti kereteket kellett kidolgozni, hanem el kellett készíteni azokat a szabályzatokat is, melyek alapján az újonnan létrejött szervezeti egységek működni fognak. Itt is érvényesült a jogszabályok hierarchiájának elve, mely szerint alacsonyabb rendű jogszabály magasabb rendű jogszabállyal nem ütközhet. Az MM rendeletnek megfelelően módosítani kellett a főiskolák szervezeti és működési szabályzatát (ez akkor a központi szabályozás miatt viszonylag könnyen ment), és meg kellett alkotni a kihelyezett tagozatok szervezeti és működési szabályzatát is. Minderre egy hónap állt rendelkezésre.

A szabályzat elkészítését megelőzte a Művelődésügyi Minisztérium által kiadott *A kihelyezett főiskolai nappali tagozatok tanulmányi rendje* címet viselő, két és fél oldalas dokumentum, mely – összhangban valamennyi érvényben lévő rendelkezéssel – hat pontban szabályozta a tagozaton folyó oktatással kapcsolatos valamennyi kérdést, miután a kihelyezett tagozatok esetében az oktatásszervezési sajátosságok eltértek az anyaintézményétől: a nappali tagozaton folytatott, de jobbára a levelező tagozatos tanterv szerinti oktatás struktúráját kellett a jogszabályban megalkotni.⁵⁴

Zalaegerszezen 1964. augusztus 25-én tartották meg a tagozat indulásával kapcsolatos értekezletet. Ekkor már ismert volt a jelentkezők száma: orosz szakra 172-en jelentkeztek (ennek szakpárok szerinti megoszlása: orosz–magyar 133, orosz–ének 18, orosz–rajz 21 jelentkező), matematika–fizika szakra 64, míg testnevelés szakra 193 fő jelentkezett (ebből testnevelés–történelem párosításra 119, míg testnevelés–földrajz szakra 74 fő aspirált), így összesen 429 jelentkezőből kellett kiválasztani a Pécsen szeptember 2. és 7. között megszervezett felvételi vizsgákon az első zalaegerszegi évfolyamot.⁵⁵ Meg kell azt is jegyezni, hogy a kifejezetten Zalaegerszegre jelentkezettek száma ennél jóval kevesebb, mindössze 108 fő volt: orosz–rajz szakra 6, orosz–magyar szakra 45, orosz–ének-zene szakra 8, matematika–fizika szakra 15, testnevelés–földrajz szakra 24, testnevelés–történelem szakra 33 fő jelentkezett, továbbá 17 jelentkező neve mellett a „szak nélkül” megjegyzés szerepelt.⁵⁶

A felvételi vizsgák

A leendő zalaegerszegi hallgatókat a Pécsi Tanárképző Főiskolán tartott rendes felvételi eljárás,⁵⁷ továbbá a pótfelvételekre jelentkezettek közül a főiskola felvételi bizottságai vá-

53 Lepsényi Imre közlése.

54 PTE EL VIII.205.b. 376/1964. A kihelyezett főiskolai nappali tagozatok tanulmányi rendje (49331/1964. MM. számú rendelet), 1964. júl. 31. A rendelet teljes szövegét lásd a 3. számú mellékletben.

55 PTE EL VIII.205.b. 376/1964. Jegyzet az 1964. augusztus 25-én tartott értekezletről. Zalaegerszeg, [1964. aug. 25].

56 Ez azt jelentette, hogy az illető jelentkezésekor nem jelölt meg szakpárt. PTE EL VIII.205.b. 376/1964. Feljegyzés, d. n.

57 A júniusi felvételek során 23-an kérték a zalaegerszegi tagozatra való jelentkezést. Egyetlen jelentés vagy tájékoztató sem tartalmazza, hogy a júniusi felvételi során lehetett-e közvetlenül Zalaegerszegre jelentkezni. Feltehetőleg nem, mert augusztusban jelent csak meg a kihelyezett tagozatok szervezésének jogszabályi alapja. Így a júniusban felvételt nyert 23 hallgató esetében csak átirányításról vagy átjelentkezésről lehet szó.

lasztották ki. Ma már nehezen értelmezhető a felvételi rend végére kézzel írt megjegyzés: „Aki szakpárt nem jelölt meg, az első napra kell behívni.”⁵⁸ Több mint négyszeres volt a túljelentkezés, tehát ez esetben is bizonyítottnak látjuk a korábban említett szelekciót.⁵⁹ Ennek következtében ugyanis a júniusi, 14 pontos felvételi küszöböt átlagosan 16 pontra lehetett emelni a 20 pontos skálán.

A felvételi eljárás és a beiratkozás közötti időszakban is volt létszámmozgás. A pótfelvételin felvettekhez létszámfelemelés címén még 4, miniszteri fellebbezés alapján további 10 fő csatlakozhatott, így elvileg 92 fővel kezdhetne volna a tanévet az első zalaegerszegi évfolyam. Szeptemberre végül 85 fős induló létszám alakult ki – ebből 13 volt a minisztérium által felvett hallgató. Az orosz szak 31, a matematika 29, a testnevelés 25 hallgatóval várta a tanévkezdést, ám a kiértésített, sikeresen felvételizők közül ketten nem iratkoztak be. Végül 83 elsőéves nappali tagozatos hallgató kezdte meg tanulmányait Zalaegerszezen. Az első év végére a lemorzsolódások után 30 orosz, 27 matematika és 25 testnevelés szakos hallgatója maradt a tagozatnak.⁶⁰

A pótfelvéltre történő felhívás és a döntés között számos megkeresést kapott Márk Bertalan igazgató levélben, személyesen vagy telefonon. Márk ezeket – ha nem is mindet – a hivatalos, illetve félhivatalos levelezése között megőrizte, ezek közül jó néhány a tagozat iratanyagával együtt a levéltárba került. Egy olyan levélből idézünk most néhány sort, ami minden bizonnyal nem volt egyedi:

„Kedves Berci! Bizonyára meglepődsz leveleimen. Az elmúlt 30 évből jelentkezik egy régi iskolatárs. Mind a budai képzőből, mind pedig a szegedi Tanárképző Főiskoláról. – Az utóbbi években többször halottam Rólad. Úgy értesültem, hogy a Pécsi Pedagógiai Főiskola igazgatója vagy. Balatonfüreden H. Erzszi emlékezett vissza Rád kedvesen, itt Pesten B. Jóska referált munkásságodról, majd nemrégiben D. Karcsi beszélt Rólad. De sok, most végző kollégától is hallottam merre élsz. (...) Három nagy gyermekem van. Ezek közül T. Mariann 21 éves (...) most olvasott egy pályázati felhívást a Pécsi Ped. Főiskola zalaegerszegi kihelyezett tagozatáról. (...) [T]egnap, aug. 11-én elküldte a pótfelvételi kérelmét Egerszegre, az orosz–magyar szakra. (...) A régi kedves barátság és jóviszony alapján arra kérlek (...)”⁶¹

Ne akadjunk most fenn azon, hogy hol volt a régi barát kerek három évtizedig, s hogy csak akkor jelent meg ismét a minden bizonnyal befolyásos igazgató életében, amikor be kellett juttatni a főiskolára négy éve érettségizett lányát. Egy másik kézzel írt cetlin azt olvashatjuk, hogy az ELTE orosz–magyar szakára felvételizett lányt ajánlott valaki, feltehetőleg telefonon. Neve mellett nyomatékként szerepel: „(Apja alezredes Kaposvárott!).”⁶² Azt nem tudjuk, hogy katona volt vagy rendőr. Néhány mondat egy másik levélből: „Kedves

58 PTE EL VIII.205.b. 376/1964. A Pécsi Tanárképző F. Zalaegerszegi Tagozatának pótfelvételi rendje. Kézzel írt kiegészítés, d. n.

59 PTE EL VIII.205.b. 295/1965. A pótfelvételi vizsgákat szeptember 2. és 7. között tartották a főiskolán. A bizottság, melynek Zalaegerszegről Kovács Lajos tagozatvezető is tagja volt, 7. és 9. között hozta meg döntését. Ülésére Márk Bertalan főiskolai igazgató Kiss Gyulát, a Zala megyei Tanács VB akkori elnökhelyettesét is meghívta.

60 PTE EL VIII.205.b. 84/1965. Jelentés a Főiskola Zalaegerszegi Tagozatának 1964/65. évi munkájáról. Zalaegerszeg, 1965. ápr. 8.

61 PTE EL VIII.205.b. 376/1964. T. Géza levele Márk Bertalannak, 1964. aug. 12.

62 PTE EL VIII.205.b. 376/1964. Feljegyzés, d. n.

*Barátom! Kivételesen igen komoly, szívügy-kéréssel [aláhúзва] kereslek meg. Egyik nagyszerű munkatársam rokona felvételét kérem főiskoládra.*⁶³ És így tovább, még számtalan kérés.

Az oktatók behívását (értsd: első értekezletét) szeptember 17–18-ra tűzték ki, itt jelentették be az első félév oktatói stábját is. Az óraadókat szeptember 15-tel, a technikai személyzetet szeptember 1-jével alkalmazták. A tagozat 1964. szeptember 21-én, délután öt órakor a Szakszervezetek Művelődési Háza színháztermében⁶⁴ tartott ünnepélyes megnyitóval kezdte meg működését, melyet már címlapon hozott a *Zalai Hírlap* is.⁶⁵ A megnyitó vendégeit, akik között jelen voltak a megye párt, állami és társadalmi szervezeteinek vezetői,⁶⁶ valamint az oktatókat és a hallgatókat Kiss Gyula köszöntötte, ezt követően Molnár János művelődésügyi miniszterhelyettes *„méltatta a tagozat létesítésének jelentőségét és köszönetet mondott a megye áldozatkészségéért, mellyel az induláshoz szükséges anyagi eszközöket biztosította, majd a minisztérium nevében átadta a megye második felsőoktatási intézményét.*⁶⁷ A miniszterhelyettes avatóbeszéde után a megyei tanács elnöke, a PTF igazgatója és a főiskola KISZ-titkára (az egyébként zalai származású Takács Géza) üdvözölte az első évfolyamot. A beszédeket követően az úttörők virággal köszöntötték a leendő pedagógusokat, majd a Zalai Együttes tánckara adott ünnepi műsort. A tudósítás így fejeződik be: *„A főiskola három szakán – orosz–magyar, matematika–fizika és testnevelés–történelem szakon – ma reggel már meg is kezdődött a tanítás.*⁶⁸

Az épület⁶⁹

A zalaegerszegi Jánka-hegy oldalában a két világháború között emelt épületegyüttes fennállása óta számos oktatási intézménynek adott otthont. A városi képviselőtestület 1926. június 30-i ülésén vetődött fel egy zárdaiskola létesítése Zalaegerszegen, az egykori lóvásártér helyén. A Notre Dame tanítórend zárdájának és a rend által fenntartott iskoláknak készülő komplexum építését 1929 júliusában fejezték be, nyáron átköltözött a rend Törökbalintról, és szeptember 1-jén megindult a tanítás is.

A második világháború után az épületben tovább folyt az oktatás. Az iskolát 1948-ban államosították, a rendet 1950-ben feloszlatták. A középfokú tanítóképző az államosítás után is tovább működött,⁷⁰ majd megszűnése után a Ságvári Endre (napjainkban Kölcsey Ferenc) nevét viselő gimnáziummá alakult át. Itt kezdte meg a működését a Deák Ferenc Szakközépiskola is. Mindeközben az épületben továbbra is működött kollégium, valamint megalakulásától székházának felépítéséig itt kapott elhelyezést a Számítástech-

63 PTE EL VIII.205.b. 376/1964. Levél Márk Bertalannak, 1964. aug. 1.

64 Ma Hevesi Sándor Színház.

65 Ünnepélyes tanévnyitó a Tanárképző Főiskola zalaegerszegi tagozatán. *Zalai Hírlap*, 1964. szept. 22. 1.

66 Külön kiemelve: Varga Gyula (MSZMP Zala megyei Bizottsága első titkára), Török Lajos (Zala megye Tanácsa vb. elnöke), Pohánka József (MSZMP Zala megyei Bizottsága titkára), Gászó Sándor rendőrezredes, országgyűlési képviselő, Kiss Gyula (Zala megye Tanácsa VB elnökhelyettese) és Márk Bertalan (a PTF igazgatója).

67 Ünnepélyes tanévnyitó a Tanárképző Főiskola zalaegerszegi tagozatán. *Zalai Hírlap*, 1964. szept. 22. 1.

68 Ünnepélyes tanévnyitó a Tanárképző Főiskola zalaegerszegi tagozatán. *Zalai Hírlap*, 1964. szept. 22. 1.

69 A témáról részletesen lásd HALÁSZ 1986. 329–346.

70 Ez került 1959-ben Szombathelyre.

nikai és Ügyvitelszervező Vállalat. Ebben az épületben voltak a PTF levelező tagozatának konzultációi, majd ebben az épületben kapott helyet kihelyezett tagozata is.⁷¹

Az oktatói kar

A vezetői, illetve oktatói állomány félállásban – ma úgy mondanánk: másodállású főiskolai adjunktus vagy másodállású főiskolai tanársegéd – besorolásban került állományba. Az első tanévben 19 félállású, 2 óraadó oktató és egy kollégiumi nevelőtanár dolgozott az intézményben.⁷² Ennek megfelelően kapták a fizetésüket is: 950, illetve 1 000 Ft-ot havonta,⁷³ melyhez a Zalaegerszegre Nagykanizsáról bejáróknak 100, a közelebről érkezőknek 50 Ft járt. Fél évszázaddal a tagozat alapítása, illetve megszűnte után nyugodtan kijelenthetjük, hogy az államigazgatásból vagy a közoktatásból felkért előadók megfelelőek hivatásuk és a főiskola oktatókkal szemben támasztott követelményeinek.

Kovács Lajos elsősorban a két zalai városból kérte fel az előadókat, ugyanakkor a gyakorlati képzés szempontjából az is kézenfekvő volt – és ez összhangban is állt a kihelyezett tagozatokra vonatkozó érvényes szabályzatokkal –, hogy helyből alkalmazott gyakorlatvezetőket. Amennyiben a megye két városában nem talált megfelelő szakembert, a Szombathelyi Tanítóképző Intézethez fordult segítségért. Elsősorban a pedagógiai órákat és az orosz szakon oktandó néhány tárgyat kellett zalai szakember hiányában a szombathelyieknek ellátni, ahonnan Kovács végül négy vendégelőadót szerződtetett. Eredetileg ruszisztikára Dr. Bariska Mihályt, az orosz nyelvtan oktatására pedig Kocsis Gyula tanítóképző intézeti tanárt kérték fel. Kocsis röviddel a második félév megkezdése előtt bejelentette, hogy 1965. március 15-től nem tudja vállalni az órákat, miután egyik kollégája megbetegedett, és át kellett venni az óráit. Egyben kifejezte reményét, hogy amennyiben kollégája felépül, szeptembertől ismét vállalhatja a zalaegerszegi óraadást. Az orosz irodalomtörténetet előadó és két csoportot szeminarizáló szombathelyi oktató ezen kívül további két órában a nem orosz szakosok kötelező orosz nyelvi oktatását is ellátta. Kocsis maga helyett az akkori középiskolai szakfelügyelőt, a német–francia–orosz szakos Bogár Lászlót ajánlotta. „[M]int egyetlen lehetőséget el kell fogadnunk, mert sem Zalaegerszegről, sem Szombathelyről, sem Nagykanizsáról egyéb számbajöhető személyt nem tudok megnevezni”⁷⁴ – írta Márk Bertalan főigazgatónak Kovács Lajos tagozatvezető. Kovácsnak ekkor kellett először szembenéznie a nem egyetemi városban létrehozandó felsőoktatási intézmény máig ható legsúlyosabb problémájával, a megfelelő vagy megfelelő számú szakember hiányával.⁷⁵ Bogár szerződését végül egy félévre, 1965. július 15-ig kötötték meg,

71 KÁRÁSZNÉ 2011. 10–29. 1971-től ez az épület adott otthont a Pénzügyi és Számviteli Főiskola Zalaegerszegi Tagozatának, majd intézetének. Az egyházi reprivatizáció során a rend 1993-ban visszakapta az épület déli részét, melyet a főiskola kollégiumnak használt, és 1993 szeptemberében újra indult előbb az általános iskolai, majd 1999-től a gimnáziumi oktatás. A Pénzügyi és Számviteli Főiskola Zalaegerszegi Intézete 2000-ben költözött ki végleg, és adta át a rendnek a patinás épületet.

72 PTE EL ZKT 129/1964. Jelentés a főiskolai tagozat munkájáról. Zalaegerszeg, 1964. dec. 1.

73 Összehasonlításképpen: egy pályakezdő képesítés nélküli nevelő havi 1 000, egy szaktanító 1 100 Ft-ot keresett. Figyelembe kell venni azt is, hogy 4 órás állásról volt szó, így a kezdő adjunktusi besorolás teljes állásban havi 1 900 Ft-os bért jelentett. Ekkor a nettó bérezés miatt csekély levonás terhelte csak a béreket. Nem tekinthetjük tehát rossz jövedelemnek a PTF által folyósított fizetéseket.

74 PTE EL ZKT 105/1965. Bogár László szakfelügyelő szerződése, 1965. márc. 19.

75 PTE EL ZKT 105/1965. Bogár László szakfelügyelő szerződése, 1965. márc. 19.

havi 1 000 Ft-os megbízással. Azt ma már a visszaemlékezők sem tudják, hogy miért nem fordul elő neve a későbbi óraterhelésekben.

Kovács – a pécsi példát követve – zalaegerszegi tanárokkal oldotta meg a hallgatók gyakorlati képzését is. Hosszabb gyakorlati idő állt már valamennyi általános iskolai tanár mögött, akiket – munkahelyi vezetőjükkal és a városi művelődésügyi vezetéssel egyeztetve – szakvezetőnek kért fel, és ugyancsak az egyes általános iskolák úttörővezetői oktatták az akkor kötelező, tanórán kívüli tevékenység módszereit, illetve felügyeletükkel végezték a gyakorlati tanítást a leendő tanárok. A szakvezető tanárokat a Pécsi Tanárképző Főiskola megbízásával egyidejűleg Zalaegerszeg Város Tanácsa VB Művelődésügyi Osztálya nevezte ki, és mint fenntartók gondoskodtak a pótlékokról, valamint a megbízottak órakedvezményéről. Ez is elsősorban gazdasági kérdés volt, mert az órakedvezményben részesültek óráit kollégáiknak kellett túlórában ellátni, ennek a fedezetét pedig biztosítani kellett az iskolák költségvetésében. Miután a kihelyezett tagozaton főállású oktatói státuszokat nem engedélyeztek, a megbízottnak (és munkáltatójának) mindenképpen azzal kellett számolnia, hogy belátható időn belül a munkatárs teljes munkaidőben visszatér az iskolába, tehát a megbízott státuszát nem lehetett felszabadítani, és más munkavállalóval betölteni. A szakvezető tanárookra elsősorban a gyakorlati képzés várt, heti 6 óra kötelező órással. Ennyivel kellett mentesíteni terhelésüket munkahelyükön. Majdnem valamennyi szakvezető a Pécsi Tanárképző Főiskolán diplomázott, így – ha rövid ideig is, de – egykori alma materük oktatói lehettek, ami nem kis presztízst jelentett tanárnak, iskolának egyaránt.

Szakcsoport	Oktató neve	Főállású munkaköre	Félévek száma	Oktatott tárgyak az évfolyamok megjelölésével	Tanulócsoport száma
orosz	Rózsás György	szakfelügyelő	1	Orosz nyelv tanításának módszertana II.	2
	Kocsis Gyula	intézeti tanár (Szombathely)	2	Orosz irodalomtörténet Kötelező orosz nyelv I.	2 1
	Dr. Betlehem Józsefné	tanár	4	Leíró orosz nyelvtan II. Kötelező orosz nyelv I.	2 2
	Becze Lászlóné	tanár	4	Nyelv és stílusgyakorlat II.	2
	Farkas Gyula	tanár	4	Nyelv és stílusgyakorlat II.	2
	Erdélyi Antal	tanár	3	Leíró orosz nyelvtan II. Kötelező orosz nyelv I.	2 1
	Raposa Istvánné	tanár	3	Orosz irodalomtörténet II.	2
	Biskopics Márton	tanár		Orosz irodalomtörténet Kötelező orosz nyelv I.	
	Kutasi Antalné	tanár	2	Orosz irodalomtörténet II Kötelező orosz nyelv I.	1
	Kovács Lajosné	tanár	1		

mate- matika	Kovács Lajos	szakfelügyelő	6	Gyakorlati számolás II. Geometria II.	2 2
	Koller Nándor	igazgató- helyettes	6	Algebra és számelmélet II. Ábrázoló geometria II.	2
	Vadvári Tibor	tanár, középisko- lai előadó	4	Geometria II.	2
	Gyarmati Elek	szakfelügyelő	2	Számтан és mértan taní- tásának módszertana II.	2
	Gulyás Mihály	tanár	2	Analízis I.	2
	Fazekas Gábor	tanár, középisko- lai előadó	4	Analízis I.	2
	Sorosi Miklós	igazgató- helyettes	2	Analitikus geometria és lineáris algebra I.	2
	Kovács József	igazgató	4	Analitikus geometria és lineáris algebra I.	2
test- nevelés	Holes István	szakfelügyelő	4	Férfi torna II. Testnevelési játék II.	2 1
	Sipos Imre	tanár	2	Sportszervezés II. Testnevelés módszertan II. Kötelező testnevelés I.	1 2 1
	Marth Béla	szakfelügyelő	4	Atlétika II.	2
	Dr. Bogár Lászlóné Kocsis Erika	tanár	4	Női torna II. Kötelező testnevelés I.	3
	Raffai Imre	tanár	4	Kosárlabda II. Kötelező testnevelés I.	2 1
	PüNKÖSTHY Csaba	intézeti tanár (Szombat- hely)	1		
	Dr. Babiczky László	orvos, egészségügyi osztályvezető	1	Testnevelés élet- tan (anatómia)	

magyar	Dr. Ördög Ferenc	igazgató-helyettes	4	Leíró magyar nyelvtan I.	2
	Márkus Ferenc	szakfelügyelő	4	Leíró magyar nyelvtan I. Nyelvművelés I.	2 1
	Németh József	tanár, népművelési csoportvezető	4	Irodalomelmélet I. Eszztétika II.	2 1
	Pék Józsefné	tanár	1	Magyar nyelvtan és a magyar irodalom tanításának módszertana	
	Kovács Lajos	igazgató (tagozatvezető)	6	Irodalomtörténet I.	2
pedagógia	Koplár Lajos	pedagógia szakos tanár, művelődési ház igazgatója	4	Általános és fejlődéslélektan I.	1
	Hollósy Tibor	intézeti tanár (Szombathely)	5	Logika I. Iskolaszerveztetan II.	4 1
	Hakani Hisenné	intézeti tanár (Szombathely)	1	Neveléstudomány	4
	Németh István	intézeti tanár (Szombathely)	4	Általános és fejlődéslélektan I.	3
marxizmus-leninizmus	Tóth Endre	közgazdász, igazgató-helyettes	4	Politikai gazdaságtan I.	4
	Dr. Hazai Tibor	megyei főügyész	4	Filozófia II.	3
	Koller József	tanár	4	Filozófia II.	1

Szak	Szakvezető tanárok	Beosztása	Félévek száma
matematika	Fehér Ilona	tanár	2
	Kovács Erzsébet	tanár	2
	Babos Tiborné	tanár	4
orosz	Domján Béláné	tanár	2
	Cuba Béláné	tanár	1
	Lang Jánosné	tanár	1
testnevelés	Varga Imre	tanár	1
	Panác Antal	tanár	1
magyar	Zalai Gabriella	tanár	1
	Horváth Imréné	tanár	1
	Pék Józsefné	tanár	2
úttörővezetők	Mihályi Jánosné	úttörővezető	2
	Török Lászlóné	tanár	1
	Janzsó Éva	tanár	2
	Dr. Boldogh Józsefné	tanár	1
	Farkas Gyuláné	tanár	2
	Kontra Lászlóné	tanár	2
kollégiumi nevelőtanár	Szóllósi Ibolya	tanár	2
	Fekete Istvánné	tanító	4
tanulmányi vezető	Lepsényi Imre		4
tanulmányi adminisztrátor, majd tanulmányi vezető	Dr. Szekeres Józsefné		6

3. táblázat – A kihelyezett tagozat oktatói állománya⁷⁶

A tagozatvezető kiválasztása – túlzás nélkül állíthatjuk – főnyeremény volt. A zalai születésű Kovács Lajos (1930–1987) a falusi tehetségmentő akció ösztöníjásaként került a nagykanizsai gimnáziumba, onnan útja a szegedi egyetemre vezetett, itt kapott 1955-ben magyar nyelv és irodalom szakos tanári oklevelet. Visszatérve szülőföldjére pedagógus pályáját kollégiumi nevelőként kezdte, mellette óraadó tanár volt a Zrínyi Miklós Gimnáziumban. Négy év múlva már megyei szakfelügyelő, mellette számos tanulmányt és cikket publikált elsősorban a *Magyartanításban*, emellett az iskolarádióknak is készített műsorokat. Munkái közül kiemelkedik a gimnáziumok első osztálya számára készített, 1965-ben megjelent irodalomtankönyv,⁷⁷ mely aztán számos utánpótlást megért, és az új tanterv

⁷⁶ PTE EL ZKT 171/1967. A tagozati oktatók névsora, 1967. júl. 12. Az utolsó félévben készített, összesített oktatói lista nem minden esetben fedi le a félévenként készített óraterhelés adatait. Az oktatókon és a tanulmányi vezetőn kívül még két gazdasági előadó (Unger János és Dr. Sáfár Árpád), egy könyvtáros (Daday László), egy adminisztrátor (Tóth Endréné), négy takarító, egy konyhalány, egy kapus és három mosónő volt alkalmazásban, közülük négyen a kezdetektől a megszűnésig.

⁷⁷ Kovács 1975.

bevezetéséig az egész országban belőle ismerték meg generációk az irodalomtörténet alapjait. Később a megyei tanács művelődésügyi osztályának előadójaként a hálózatfejlesztést dolgozta ki és irányította, majd 1965–1969 között a Deák Ferenc Szakközépiskola igazgatója, 1970-től a megyei művelődési osztály vezetője volt. A közoktatás irányításában szerzett tapasztalatait tudományos alaposággal foglalta össze, ezzel a disszertációval doktorált pedagógiából a szegedi egyetemen 1978-ban. Doktori értekezésének szakkönyvvé fejlesztett változata *Nehéz hűség* címmel 1982-ben jelent meg.⁷⁸ Pedagógusi pályáját 1982-től a Szombathelyi Tanárképző Főiskola főigazgató-helyetteseként folytatta. 1987-ben sikeres szívműtétet hajtottak végre rajta, ám a műtét közben kapott „*vér akkor még ismeretlen halálos kórral fertőzte meg*”.⁷⁹

A hallgatók

Az első tanévben az alábbiak szerint alakult az 1964-ben felvettek száma:

Szakpár	júniusi	szeptemberi
	felvételi vizsgán felvettek száma	
oroszmagyar	5	20
testnevelés–történelem	4	5
testnevelés–földrajz	3	7
matematika–fizika	7	22
oroszének	3	2
Összesen	22	56

4. táblázat – A PTF Zalaegerszegi Kihelyezett tagozatának felvételi eredményei (1964)⁸⁰

A tagozat hároméves működésének második évében, az 1965/66. tanévben magyar nyelv és irodalomból, valamint matematikából indult szak, a felvételi vizsgákat ez évben is a Pécsi Tanárképző Főiskolán tartották. A kihelyezett tagozat működése során ebben az egyetlen tanévben fordult elő, hogy egyszerre két évfolyam képzése zajlott.

⁷⁸ Kovács 1982. Egyik közleményét ugyanezzel a címmel jelentette meg: *Köznevelés*, 1978. ápr. 14. 3.

⁷⁹ ZÉK 130.; továbbá <http://pedagogiai-tarsasag.hu/wp-content/uploads/2014/05/KovacsL.pdf> [2016.11.10.] Itt jegyezzük meg, hogy a tagozaton két Kovács Lajos tanított, a másik a matematika szakszoportot vezető középiskolai tanár volt.

⁸⁰ PTF Évk 1964/65. 48–49.

Szak	II. évfolyam	I. évfolyam	Összesen
Matematika	27	26	53
Orosz nyelv	30	–	30
Testnevelés	25	–	25
Magyar nyelv és irodalom	–	32	32
Összesen	82	58	140 ⁸¹

5. táblázat – A PTF Zalaegerszegi Kihelyezett Tagozatának létszámadatai 1965/66. tanévben⁸²

A harmadik tanév (1966/67) statisztikája már nagyon szűkszavú: nappali tagozaton 58 másodéves hallgató van, 32 fő magyar, 26 pedig matematika szakos.⁸³ Tehát a három év alatt egy évfolyam végzett orosz nyelvből, testnevelésből, magyar nyelv és irodalomból, kettő pedig matematikából.

A felvételi statisztikát tekintve a tagozat országos beiskolázású volt. Az első, 1964/65. tanév szeptemberi pótfelvételi vizsgáján 56 hallgató (köztük 26 nő) nyert felvételt Zala megyéből – Zalaegerszegről 16, Nagykanizsáról 7 – így mondhatjuk, hogy a zalai hallgatók preferálása megtörtént. Rajtuk kívül a fővárosból 3, a megyei jogú városok közül Pécsről 4, a környező megyék közül Veszprémből 6 (Balatonyörök, Ajka, Tapolca, Hévíz, Balatonfüred, Városlód), Vasból 15 (Szombathely, Celldömölk, Ják, Pecöl, Répcelak, Szentgotthárd, Kám, Táplánszentkereszt), Somogyból 6 (Kaposvár, Böhönye, Igal, Ádánd), a többi dunántúli megyéből Tolnából 1 (Paks), Győr-Sopronból 11 (Győr, Gyirmót), Fejérből 4 (Székesfehérvár), míg távolabbról Bács-Kiskunból 2 (Kecskemét), Borsod-Abaúj-Zemplénből 4 (Sárospatak), Szolnok megyéből 1 (Jászárokszállás), Pest megyéből pedig 4 (Tura, Érd, Nagymaros) hallgató érkezett Zalaegerszegre.⁸⁴

A zalaiak számára a megyei tanács művelődési osztálya öt társadalmi tanulmányi ösztöndíjat folyósított két tanulmányi évre, a Művelődésügyi Minisztérium külön engedélye alapján állami költségvetés terhére, a nappali tagozatos képzés végéig.⁸⁵ Az ösztöndíj folyósításához a főiskolának is hozzá kellett járulni. A folyósított havi ösztöndíj összege nem szerepel a szerződésben, mely a hallgató kötelezettségei között a következőket kötötte ki:

„a) Köteles tanulmányi és vizsgakötelezettségeinek idejében eleget tenni és erkölcsileg-politikailag kifogástalan magatartást tanúsítani;

b) Köteles tanulmányainak befejezését követően az adományozó 30 napon belül közölt felhívására képesítésének megfelelő munkakörben Zala megye területén ké-

81 A lemorzsolódás előtti legmagasabb hallgatói létszám 142 volt.

82 PTF Évk 1965/66. 47–48.

83 PTE EL ZKT Ikt. szám nélkül. Kimutatás a kihelyezett tagozatok szakonkénti hallgatólétszámáról az 1966/67. tanévben. (1966. október 15-i állapot.) A Művelődésügyi Minisztérium Tervfőosztály Statisztikai Osztály számára félévenként készítendő hivatalos statisztikai jelentés.

84 A hallgatók személyi anyaga hiányában semmit sem sikerült kideríteni az évfolyamok szociológiai összetételéről. PTE EL ZKT 147/1964. Hallgatói névsor, 1964. dec. 15.

85 PTE EL ZKT 158/1964. Állami költségvetésből adott társadalmi tanulmányi ösztöndíj folyósításának engedélyezése, 1964. nov. 17.

*pesítés szerint általános, illetve középiskolában kettő évig tartó munkaviszonyba lépni.*⁸⁶

Zala megye két-két orosz–magyar és matematika–fizika szakos, illetve egy testnevelés–történelem szakos hallgatóval kötött tanulmányi szerződést.

Tantárgyak, szakcsoportok

A magyar nyelv és irodalom szakcsoport Dr. Ördög Ferenc vezetésével működött. A Pécssett nyolc félév alatt oktatott szaktárgyakat négy félév alatt kellett Zalaegerszegen teljesíteni. Ennek összevont óratervét Dr. Temesi Mihály tanszékvezető főiskolai tanár a következőkben állapította meg:

Évf.	Fél- év	Tárgy	Vizsgakö- vetelmény ⁸⁷	Heti óra- szám	Oktató
I.	1	Bevezetés a nyelvtudományba			
		Leíró magyar nyelvtan	koll.	6	
		Leíró magyar nyelvtan gyakorlatok	gyj.	3+3	
	2	Leíró magyar nyelvtan	szig.	5	
		Leíró magyar nyelvtan gyakorlatok	gyj.	3+3	
Nyelvművelés		gyj.	1+1		
II.	1	Magyar nyelvtanítási módszertan	ai.	2	
		Nyelvművelés	gyj.	4+4	Márkus Ferenc
		Magyar nyelv fejlődéstörténete I.	koll.	2+0	Ördög Ferenc
		Magyar nyelvtörténet gyakorlat	gyj.	1+1	Ördög Ferenc
	2	Magyar nyelv fejlődéstörténete I.	ai., koll.	2+0	Ördög Ferenc
		Magyar nyelvtörténet gyakorlat	gyj.		Ördög Ferenc
		Az általános nyelvészet főbb kérdései	ai., koll.	2+0	Márkus Ferenc
		Általános nyelvészeti szeminárium	gyj.	1+1	Ördög Ferenc
		Nyelvművelés	gyj. vagy koll.	2+2	Márkus Ferenc

6. táblázat – A magyar nyelv és irodalom szakcsoport összevont óraterve

Temesi javasolta azt is, hogy a magyar nyelvből szakdolgozatot készítőik számára Ördög Ferenc egyórás speciálkollégiumot hirdethessen, amit az órarendbe iktassanak be.⁸⁸ Ez indokolt volt, mert a névtan jeles kutatója szinte minden nyelvészeti szakdolgozatot konzultált. 1967. június 28-án a Magyar Nyelvi Tanszéknek átadott 13 nyelvészeti szak-

⁸⁶ PTE EL ZKT 158/1964. Szerződés, 1964. szept. 24.

⁸⁷ A rövidítések feloldása – koll.: kollokvium; gyj.: gyakorlati jegy; ai.: aláírás.

⁸⁸ PTE EL ZKT 24/1966. Temesi Mihály, a Magyar Nyelvi Tanszék vezetőjének levele a tagozatvezetőhöz. Pécs, 1966. szept. 12.

dolgozatból⁸⁹ egy kivétellel valamennyi névtanból íródott. Települési személynévanyagot három (Zalabesenyő,⁹⁰ Attala, Balatonberény), települések földrajzi neveit szintén három (Farád, Tapolca, valamint Hegyháthodász, Halastó és Nádasd) szakdolgozat dolgozta fel, hat község (Miklósfa,⁹¹ Zalaháshágy, Zalakoppány, Bucсутa, Pölöske, Gellénháza) esetében a szántás-vetéshez, a paraszti munkához kapcsolódóan végeztetett azonos szempontok és módszertan alapján végzett gyűjtést a konzulens, mindezek szervezésben kapcsolódtak Ördög folyamatban lévő kutatásaihoz.

Németh József témavezetésével három olyan Zala megye irodalmi múltját érintő szakdolgozat készült (*Zala megyei magyar és délszláv népköltészet kölcsönhatása, A kanizsai énekköltészet a XVII. század utolsó kétharmadában, A zalaegerszegi szabadkőműves páholy irodalmi munkássága és irodalomtörténeti szerepe*), melyek a későbbiekben a helytörténeti kutatásokban is felhasználhatók voltak, és az alap kutatások későbbi tudományos kutatásokban is hasznosultak.

Maradt fenn adatunk a magyar szakosok egyik szakmai kirándulásáról is. Németh József irodalomtörténész oktató vezetésével 1966. május 14–15-én tartalmas, kétnapos tanulmányi kiránduláson vett részt 31 elsőéves magyar szakos hallgató a fővárosban. Az első nap szakmai programja a Petőfi Irodalmi Múzeumban kezdődött, ahol először Lengyel Dénes mutatta be az intézményt, majd a Móricz Zsigmond-, aztán a József Attila-kiállítást tekintették meg, este pedig a Thália Színházban Mrožek darabját nézték meg. Másnap a Nemzeti Galéria kiállításai megtekintésével folytatódott a program, melybe még egy délutáni „Bp. irodalmi és történelmi emlékeinek látogatása” is belefért.⁹² Napjainkban az ismeretszerzés motiválta kulturális turizmus mindennapos jelenség, ám ez a hatvanas években nem volt így. Ezért jóval nagyobb jelentőséggel bírtak a felsőoktatásban is rendszeresen szervezett, többnapos tanulmányi kirándulások, mint napjainkban.

A Kovács Lajos által irányított *matematika szakcsoport* működéséről alig maradt fenn dokumentum. Egy alkalommal került sor a matematika szak tantervének kisebb módosítására, miután a projektív geometriai anyag feldolgozására a szemeszter végéig nyolc órával több idő jutott, s az előadásokat feszített ütemben ugyan, de megnyugtatóan sikerült teljesíteni. A tagozatvezető és Székely Jenő tanszékvezető személyesen egyeztetett először szóban, majd írásban is. Ennek megfelelően egy órával csökkentették a matematikatörténet óraszámát, a geometria előadásokét pedig eggyel megnövelték.⁹³

Az első tanév

Az 1965. március 15-i állapot szerint tehát 83 elsőéves hallgatója volt a tagozatnak. Közülük 56 fő lakott diákokthonban, hat fő részesült – a főiskola költségvetéséből – társadal-

⁸⁹ PTE EL ZKT 164/1967. Nyelvészeti szakdolgozatok átadása, 1967. jún. 28. Az egyetlen kivétel a Márkus Ferenc témavezetésével készült *Főnevesült névszók Ady Endre költészetében* című dolgozat volt.

⁹⁰ Ma Zalaegerszeg városrésze.

⁹¹ Ma Nagykanizsa városrésze.

⁹² PTE EL ZKT 262/1966. Program a Pécsi Tanárképző Főiskola Zalaegerszegi Tagozatának I. éves magyar szakos hallgatóinak tanulmányi kirándulásához. Zalaegerszeg, 1966. máj. 13.; Tanulmányi kirándulás költségeinek elszámolása. Zalaegerszeg, 1966. máj. 18. A kirándulás összköltsége 4 286 Ft volt. Ma már kuriózum, hogy egy színházjegy 16 Ft-ba került.

⁹³ PTE EL ZKT 106/1967. Kovács Lajos tagozatvezetőnek a Matematika Tanszék vezetőjéhez írt levele a matematika tanterv módosítása tárgyában. Zalaegerszeg, 1967. márc. 8.

mi tanulmányi ösztöndíjban, ez márciusi kifizetéssel összesen 3 550 Ft volt. Valamennyi hallgató részesült valamilyen rendszeres állami támogatásban,⁹⁴ ez lehetett állami tanulmányi ösztöndíj vagy rendszeres pénzbeli támogatás. A tandíjfizetésre kötelezettek száma 39 volt.⁹⁵

Az első tanévben oktatott tárgyakról és a vizsgakövetelményekről egyelőre csak ez az összesítés áll rendelkezésünkre:⁹⁶

Félév	Szigorlati és kollokviumi tárgyak	Gyakorlatok
I.	Általános- és fejlődéslelektan (szigorlat)	
	Politikai gazdaságtan	
	Logika	
	Bevezetés a nyelvtudományokba	Nyelvművelés
II.	Ruszsztika	Orosz nyelv
	Leíró orosz nyelvtan	Leíró orosz nyelvtan
	Torna	Atlétika
	Labdarúgás	Kézilabda
II.	Testnevelés élettan	
	Politikai gazdaságtan	
	Neveléslelektan	
	Nevelésmélelet	
	Didaktika	
	Leíró magyar nyelvtan	Leíró orosz nyelvtan
	Leíró orosz nyelvtan	Orosz irodalomtörténet
	Analízis (szigorlat)	Analízis
	Algebra	Algebra
	Testnevelés (szigorlat)	Kosárlabda
	Atlétika	Kézilabda
		Torna

7. táblázat – Az első tanévben oktatott tárgyak

⁹⁴ A rendszeres szociális támogatás korabeli formái a következők voltak: diákkotthon, általános tanulmányi, társadalmi tanulmányi, párt-, kiemelt állami, honvédelmi vagy külföldi ösztöndíj, Népköztársasági Tanulmányi Ösztöndíj, kedvezményes étkezés, illetve rendszeres pénzbeli támogatás.

⁹⁵ PTE EL ZKT 95/1965. Jelentés a felsőoktatási intézmények félévi hallgatólétszámáról és a szociális juttatásokról, 1964/65. tanév (1965. március 15-i állapot). Zalaegerszeg, 1965. márc. 15. Egy adalék az akkori jövedelmi viszonyokhoz: az állami tanulmányi ösztöndíjban részesült hallgatók közül 35 fő kapott 150 Ft, három 250 és egy 300 Ft-os ösztöndíjat. A 74 pénzbeli támogatásban részesülő hallgató közül 100 Ft-ot 5, 200-at 15, 250-et 1, 300-at 44, 350-et 9 hallgató kapott. Összehasonlításképpen: egy havi átlagfizetés 1 000 és 2 000 Ft között volt, ennyi volt az oktatói havi fizetés is. Zalaegerszegen a másodállásban foglalkoztatottak havi 950 Ft-ot kaptak. Hogy teljes legyen a képünk: a tandíjfizetésre kötelezett 39 hallgató közül tanulmányi eredménye és szociális helyzete függvényében 31 fő 150, míg 8 hallgató 250 Ft-ot fizetett.

⁹⁶ PTF Évk 1964/65. 50–51.

A kihelyezett tagozat speciális tanterve szerinti oktatás nehézségei már a kezdetektől megmutatkoztak: „Kétségtelen nehézséget okoz (...) az a körülmény, hogy a legfontosabb tárgyakból is a 4 éves nappali tagozathoz képest csökkentett az előadások és a gyakorlatok száma, ez fokozott igénybevételt jelent a gyakorlattal nem rendelkező és igen nehéz körülmények között felkészülő oktatóknak, és a hallgatóságnak is” – írta a minisztériumnak a tagozatvezető egy 1964. decemberi jelentésében.⁹⁷

Az első félévi vizsgaidőszak után Kovács Lajos tagozatvezető és a tanulmányi vezető négyoldalas jelentésben foglalta össze a tapasztalatokat, mely Székely Jenő igazgatóhelyettes láttatásával került a főiskola tanácsa elé. Ebben részletesen ismertette az előkészítés, a lebonyolítás fázisait, és javaslatokat is tett a továbbiakat illetően.

„A Pécsi tanárképző Főiskola megadott utasításai és mintája alapján készítettük el a tanév első félévének vizsgabeosztását.” – kezdte beszámolóját Kovács.⁹⁸ Ekkor alakult ki az a gyakorlat, hogy először a közös (az ideológiai és a pedagógia) tárgyak vizsgáinak időpontjait jelölték ki, és ehhez igazították a szaktárgyak vizsgáit, minden esetben figyelembe véve a hallgatók felkészüléssel kapcsolatos, jogosnak vagy praktikusnak tartott igényeit. Természetesen minden igényt nem lehetett teljesíteni, a szakcsoportokban vizsgázó hallgatóknak néha időtorlódással kellett számolniuk. Így az orosz szakosok hét vizsgájának összehangolása a közös tárgyak vizsgáival nem kis gondot jelentett, és tovább nehezítette a szervezést, hogy a másodállású, elsősorban a közoktatásban dolgozó oktatóknak délelőttönként munkahelyükön kellett helytállniuk. (Ez vonatkozott az akkor hatnapos munkahéten a szombatra is.) Ugyanebbe a problémába ütköztek a matematika szakosok analízis vizsgáinál. Hasonló gond volt a lélektan szigorlatot megelőző anatómia vizsgával is, itt is viszonylag kevés idő maradt a két különösen nehéznek minősített vizsga között. A hallgatókkal már a félév során ismertették a „sajátságos helyzetükből fakadó nehézségeket”.⁹⁹ Kovács Lajos – minden alkalommal a pécsi munkatársak segítségével – készítette fel a vizsgára a szakcsoportokat. Először a vezetőkkel tisztázták a vizsgaformák tartalmi és formai követelményeit, majd a szakcsoportvezetőknek kellett gondoskodni arról, hogy az egyes vizsgáztatókkal egyeztetve határozzák meg az eljárások egységesítését és a követelmények azonosságát. A vizsgára készülés során az osztálytermek használatát éjfélig engedélyezték. A felkészüléshez biztosítani kellett a segédeszközöket, például az anatómia vizsga előtt az anatómia atlaszokat és a csontvázakat. A vizsgaidőpontokat természetesen jelteni kellett Pécsre, amit a főiskola apparátusa ellenőrzött.¹⁰⁰

⁹⁷ PTE EL ZKT 129/1964. Jelentés a Főiskolai Tagozat munkájáról. Zalaegerszeg, 1964. dec. 1.

⁹⁸ PTE EL ZKT 44/1965. Jelentés a Zalaegerszegi Kihelyezett Nappali Tagozat 1964/65-ös tanév első félévének vizsgaidőszakáról. Zalaegerszeg, 1965. jan. 26.

⁹⁹ PTE EL ZKT 44/1965. Jelentés a Zalaegerszegi Kihelyezett Nappali Tagozat 1964/65-ös tanév első félévének vizsgaidőszakáról. Zalaegerszeg, 1965. jan. 26. Ennek ellenére, mivel kevés volt az idő a felkészülésre, három hallgató kérte, hogy az utóvizsga-időszakban tehesse le a szigorlatát. Miután ezt Kovács megtagadta, közölték, hogy orvosi igazolással fogják igazolni távolmaradásukat, és haza is utaztak. Kettőt sikerült jobb belátásra bírni, hogy az így szerzett igazolás hamisítás, ezért megjelentek a vizsgán. Mindössze egy budapesti hallgató érkezett vissza a vizsgaidőpont után, igazolását bemutatva. Mindhármukat fegyelmileg vonták felelősségre.

¹⁰⁰ A zalaegerszegi hallgatók otthon, a többiek a kollégiumban készültek a vizsgára. Ma már megmosolyogtató, a fegyelem lazulásáról írott néhány sor: „A vizsgaidőszak a fegyelem észrevehető lazulásával járt. Ez több fajta módon nyilatkozott meg. Egyrészt a már kialakult párok viszonya túlságosan bizalmasá vált, és a vizsgadrukek folyosói bizalmaskodásokra vezetett. Ez elég kevés és átmeneti eredménnyel többszöri figyelmeztetést tett szükségessé.

A félévi jelentésben olvashatjuk a csoportok első értékelését is:

„A felvett emberanyagnak megfelelően alakult az eredmény is: legjobbak az orosz szakosok, megfelelő a matematikusok eredménye és jóval gyengébb a testnevelőké. Náluk az elmélettől való idegenkedés a gyakorlati felkészülés elhanyagolásával és fégyelmezetlenséggel párosul. Ez intő jel arra, hogy jóval keményebben kell ezt a csapatot kezelni. (...) A vizsgáztatók megállapítása szerint általános benyomás, hogy a mennyiségileg elsajátított anyag az esetek zömében rendszeres munkát és tisztességes erőfeszítést mutat. Megfelelő az elméleti és gyakorlati eredményesség is. Oroszból a kifejezőkészség, geometriából a térszemlélet, analízisből a szélsőérték számítási feladatok megoldása, testnevelésből az elméleti alapgfogalmak ismerete, lélektanból ezek alkalmazása a jövőben különös gondot követel. A mennyiségileg elsajátított anyag nem mindig párosul a lényeges dolgok összefüggő ismeretével. Anatómiából és nyelvészetből pedig a gyakorlat hiánya mutatkozik meg.”¹⁰¹

A tagozat további működésére vonatkozó javaslatok túlnyomó része a vizsgaszervezést érintette. *Leíró magyar nyelvtanból* például annak engedélyezését kérte a tagozatvezető, hogy miután a „gyakorlatok nélkül az elméleti képzés nem járhat megfelelő eredménnyel”, a tárgy óráinak 33%-át a tananyaggal szorosan összefüggő elemzési gyakorlatokra fordíthassák.¹⁰²

Az első vizsgaidőszak végén a tagozat tanulmányi átlaga 3,62 volt, és 20 elégtelen osztályzat született, 16 hallgató halasztott vizsgát. A legtöbb bukás (kilenc) lélektan szigorlaton volt, öten ebből a tárgyból halasztottak is. A másik „buktatós” tárgy a testnevelés szakosok *Testnevelés élettan* tárgya volt, a 25 fős csoportban hét elégtelen született. A testnevelő hallgatóknál négy elégtelen született tornából is. Rajtuk kívül két analízis és három *politikai gazdaságtan* sikertelen vizsga „avatta hallgatóvá a hallgatót” – a főiskolai szleng szerint.

1965 októberében kezdődtek meg a pedagógiai tárgyakhoz kapcsolódó hospitálások, iskolalátogatások. A megfigyelések szempontjait és a feladatokat a főiskola tanszéke bocsátotta a tagozat rendelkezésére.¹⁰³ Az első félévben tíz óra egyéni és öt óra csoportos hospitálási kötelezettségük volt a hallgatóknak, ezt maradéktalanul teljesítették. A második félévben három csoportos látogatáson vettek részt, valamint öt órában nevelésméleti

Másrészt az éjszakai fennmaradók hangoskodásában jelentkezett. Felügyeletet eddig csak 10 óráig tudunk biztosítani. A hátralévő időben az ellenőrzés nélkül maradt hallgatók többször rendetlenkedtek. Ezt csak azzal sikerült megakadályozni, hogy több hallgatónak kilátásba helyeztük a kollégiumból való kitételét. Végleges megoldást azonban csak a bennlakó nevelő jelenthet. És végül a fegyelem lazulása mutatkozott meg a testnevelők magatartásában.” Nem valószínű, hogy a tagozatvezető csodálkozott volna a hallgatók – „életkori sajátosságból” fakadó – viselkedésén, inkább azt gyaníthatjuk, hogy ezzel akarta siettetni a kollégiumi nevelő státuszának engedélyezését. PTE EL ZKT 44/1965. Jelentés a Zalaegerszegi Kihelyezett Nappali Tagozat 1964/65-ös tanév első félévének vizsgaidőszakáról. Zalaegerszeg, 1965. jan. 26.

¹⁰¹ PTE EL ZKT 44/1965. Jelentés a Zalaegerszegi Kihelyezett Nappali Tagozat 1964/65-ös tanév első félévének vizsgaidőszakáról. Zalaegerszeg, 1965. jan. 26.

¹⁰² PTE EL ZKT 44/1965. Jelentés a Zalaegerszegi Kihelyezett Nappali Tagozat 1964/65-ös tanév első félévének vizsgaidőszakáról. Zalaegerszeg, 1965. jan. 26.

¹⁰³ PTE EL ZKT 147/1966. Útmutató a IV. éves főiskolai hallgatók vidéki gyakorló tanításainak előkészítéséhez és értékeléséhez. Pécs, 1965. okt.

és nevelés-lélektani megfigyeléseket végeztek, ezután két óra csoportos didaktikai és öt óra egyéni látogatás szerepelt még a gyakorlatok között.

Az első tanévben egy komolyabb fegyelmi ügy¹⁰⁴ adódott, ugyanis az egyik hallgató társaitól több alkalommal kisebb pénzüsszeget tulajdonított el. Miután mentsége egyedül a beismerő vallomás volt, a fegyelmi bizottság javaslata alapján a főiskola igazgatója a tanulmányok folytatásától négy félévre eltiltotta.¹⁰⁵

A tagozat létrejöttékor természetesen az ifjúsági szervezetet is létre kellett hozni, hiszen a KISZ-alapszervezetnek komoly szervezési és nevelési feladatokat szántak, ugyanakkor jelentős érdekvédelmi és javaslattevő szerepe is volt. A KISZ-bizottság titkára valamennyi döntési fórum résztvevőjeként befolyásolhatta az ott meghozott határozatokat. A tagozaton szakonként hoztak létre KISZ-alapszervezeteket, ezeket KISZ tanácsadó tanárok segítették.¹⁰⁶ Megbízásuk szerint feladatuk a hallgatókkal és az alapszervezet vezetőjével való kapcsolattartás volt, emellett a hallgatók kéréseit, problémáit, javaslatait kellett továbbítaniuk a tagozatvezetőnek.¹⁰⁷ Tulajdonképpen csoportvezető¹⁰⁸ tanári feladatokat láttak el, és nem egyszerűen „KISZ-segítő” tanárok voltak. A KISZ-szervezet tevékenysége kezdetben formális volt, később azonban jelentősebb szervezési és rendezési feladatokkal is egyre sikeresebben birkóztak meg, a politikai, állami ünnepek megrendezésében, a szabadidős tevékenységben egyaránt.

A szabadidős rendezvények száma (sportdélutánok, vetélkedők, előadások, Mikulás-est, gólyabál stb.) folyamatosan növekedett, egyre tartalmasabbá, színesebbé vált a főiskolás élet. A hároméves működés egyetlen jelentős, oktatáson kívüli rendezvényére a „felszabadulás” 20. évfordulóján került sor. 1965 áprilisában egész napos rendezvénysorozattal emlékeztek tanárok, hallgatók az évfordulóra: az orosz szakosoknak orosz állampolgárokkal kellett találkozókat szervezni, emellett „*Ki mit tud a Szovjetunióról oroszul?*” címmel szerveztek vetélkedőt. A magyar szakosok szavalóversenye nem csak a szakot érintette, a matematika szakosok feladatmegoldó versenyt, míg a testnevelés szakosok – talán nem meglepő módon – sportdélután szerveztek.¹⁰⁹

A pécsi főiskola apparátusa nem hagyta magára a tagozatot, a kapcsolattartás formálisan és informálisan is folyamatos volt, ám mindenekelőtt a tagozatvezetőre, illetve a főiskola igazgatói hivatalának vezetőjére, Bolla Ferencre hárult, aki már az előkészület időszakában, augusztusban két alkalommal is ellátogatott Zalaegerszegre. A két vezető szakmai és emberi tulajdonságai egyaránt megkönnyítették a munkát, és ez igaz a tanszékek és a tagozat szakcsoportjai közötti kapcsolatra is. A főiskola vezetői és a tanszékvezetők vagy megbízottaik több alkalommal jártak Zalaegerszegen, 1964. novemberében, valamint 1965. márciusában és júniusában komplex látogatásra is sor került.¹¹⁰ Rész vettek a félévi vizsgák egy részén is, és hasznos gyakorlati tanácsokkal látták el zalaegerszegi kollégáikat.

¹⁰⁴ A fegyelmi bizottság elnöke Koller Nándor volt.

¹⁰⁵ PTE EL VIII.205.b. 84/1965. Jelentés a Főiskola Zalaegerszegi Tagozatának 1964/65. évi munkájáról. Zalaegerszeg, 1965. ápr. 8.

¹⁰⁶ PTE EL ZKT 101/1964. KISZ tanácsadói megbízások. Zalaegerszeg, 1964. okt. 14. KISZ tanácsadói megbízást kaptak: Szöllösi Ibolya a kollégiumi alapszervezethez, Fazekas Gábor a matematika szakos, Kocsis Erika a testnevelés szakos és Dr. Betlehem Józsefné az orosz szakos hallgatók szervezeteihez.

¹⁰⁷ PTE EL ZKT 101/1964. KISZ tanácsadói megbízások. Zalaegerszeg, 1964. okt. 14.

¹⁰⁸ Más felsőoktatási intézményben *csoporthoznevelő* volt az elnevezésük.

¹⁰⁹ PTF Évk 1964/65. 51.

¹¹⁰ PTF Évk 1964/65. 52.

Segítőkéz hozzáállásuk, a későbbi kölcsönös látogatások és a közös cél nagyon rövid idő alatt kiváló kapcsolatot teremtett a főiskola valamennyi érintett vezetőjével és oktatójával. Ez a kölcsönös elismerésen alapuló kapcsolat a tagozat megszűnése után is megmaradt.

Az első félév végére tehát kialakult a tagozat szervezete, egyre kevesebb volt a kezdeti nehézségekből adódó probléma, lassan kezdett az oktatási egység „főiskolává válni”, és úgy is működni.

A tárgyi feltételek

A tárgyi feltételeket Zala megye Tanácsa VB Művelődésügyi Osztálya „megnyugtató módon” biztosította.¹¹¹ A „zárdában” két emeletet foglalt el a főiskolai tagozat. Három előadó, három szemináriumi terem, négy tanári szoba állt rendelkezésre. Ehhez a tagozat még két további termet kapott. Az igazgatás és az adminisztráció részére további négy helyiséget biztosítottak. A testnevelésórákat a város négy tornatermében és három rendelkezésre bocsátott sportpályán tartották meg. A kollégiumi elhelyezést hat háló biztosította, itt még két betegszoba, egy könyvtár és olvasó, KISZ-iroda, személyzeti és vendégszoba állt rendelkezésre. „A megrendelt, de meg nem érkezett berendezési tárgyakat az iskolától, és a Kollégiumoktól kölcsönrel biztosítottuk” – olvashatjuk a kezdeti nehézségekről beszámoló tagozatvezetőnek a minisztérium Egyetemi-Főiskolai Osztályára küldött jelentésében.¹¹² A kollégiumban volt lemezjátszó, televízió, rádió és magnó, emellett az oktatáshoz tanzalagokat és lemezeket is beszereztek. A bútorokat (tanári asztal, csövázás iskolai szék, könyvszekerény, csövázás tanulóasztal, állófogas stb.) a főiskola rendelte meg és egyenlített ki a számlát. A tagozat folyamatos felszámolásával ezeket a leltári tárgyakat 1967-ben fokozatosan vették vissza a „főiskolai leltári kezelésbe”.¹¹³

Nem kis feladatnak bizonyult – főleg a magyar szak beindulása előtt – a könyvtár létesítése. 73 000 Ft állt e célból rendelkezésre, amiből csak 30 000 forintot biztosított a Művelődésügyi Minisztérium, a többit Zala megye Tanácsának kellett előteremtenie.¹¹⁴ A hallgatói könyvtári állomány egy részét az Országos Pedagógiai Könyvtár biztosította, később a Zala megyei Tanács VB is hozzájárult 40 000 Ft-tal a könyvtár gyarapításához. Ha figyelembe vesszük, hogy akkoriban 10 Ft körüli áron lehetett könyvet venni, ez az összeg igazán jelentős szerzeményezést tett lehetővé. A hallgatói könyvtár állományának döntő részét a két irodalomoktató, Kovács Lajos és Németh József válogatta az Országos Széchényi Könyvtár fölőspéldány-állományából.¹¹⁵

¹¹¹ PTE EL VIII.205.b. 84/1965. Jelentés a Főiskola Zalaegerszegi Tagozatának 1964/65. évi munkájáról. Zalaegerszeg, 1965. ápr. 8.; PTE EL ZKT 129/1964. Jelentés a főiskolai tagozat munkájáról. Zalaegerszeg, 1964. dec. 1.

¹¹² PTE EL VIII.205.b. 84/1965. Jelentés a Főiskola Zalaegerszegi Tagozatának 1964/65. évi munkájáról. Zalaegerszeg, 1965. ápr. 8.

¹¹³ PTE EL ZKT 46/1966. Dr. Melczer Tibor gazdasági igazgató által aláírt kimutatás [PTF 40–14/1966.]. Pécs, 1966. okt. 13.

¹¹⁴ PTF Évk 1964/65. 51. A könyvtár állománya a három szak kötelező irodalmából, pedagógiából, marxizmusból, valamint „némi szépirodalomból” állt. PTE EL ZKT 295/1965. Összefoglaló a Pécsi Tanárképző Főiskola Zalaegerszegi tagozatának 1964/65-ös tanévéről, 1965. júl. 10.

¹¹⁵ Dr. Németh József közlése. Az Országos Széchényi Könyvtár törzsanyagában már megfelelő számban meglévő műveken felüli példányokból a kisebb könyvtárak külön térítés nélkül válogathattak. Ezt a lehetőséget is kihasználták a könyvtár gyarapítására az irodalomelmélet és irodalomtörténet oktatói.

A tagozat 1967. első negyedévi költségvetési előirányzata 265 ezer forint volt, illetve ennyi ellátmányt utaltak ki. Ebben szerepel minden könyvelési tétel, így a főfoglalkozásúak munkabére (15 000 Ft), részfoglalkozásúak munkabére (45 000 Ft), óradíj, vizsgadíj (1 000 Ft), ösztöndíj (29 000 Ft) és a diákjóléti kiadások (130 000 Ft) is.¹¹⁶

Diákjólét

A Diákjóléti Bizottságnak,¹¹⁷ ahogy évtizedek óta minden felsőoktatási intézményben, elsősorban a kollégiumi helyek, a menzakeret, valamint a segítők elosztásában, véleményezésében volt szerepe. A bizottság az alábbi kontingenssel rendelkezett:

Tanév	Kollégiumi férőhelyek száma
1964/65.	56
1965/66.	96
1966/67.	40

8. táblázat – A PTF Zalaegerszegi Kihelyezett tagozata kollégiumi férőhelyeinek száma¹¹⁸

Az első évben 53 hallgató kapott kollégiumi elhelyezést.¹¹⁹ A kollégiumi felvételi kérelmek indokai között legtöbbször a távoli állandó lakóhely, a testvérek száma és az egyéni élethelyzet szerepelt. Az első tanév első félévében 58, a másodikban 39 hallgató részesült tanulmányi ösztöndíjban, továbbá 5 hallgató Zala megyétől kapott társadalmi ösztöndíjat.¹²⁰

A különböző juttatásokkal kapcsolatos kérelmekből azért érdemes – a teljesség igénye nélkül – idézni jellemző szövegeket, mert nemcsak a hallgatók szociális helyzetéről adnak információt, hanem a korabeli általános viszonyok több eleméről is: „Édesapám 1956 óta rokkantsági nyugdíjban részesül, az alacsony nyugdíja nem tudná biztosítani az albérleti lakást” (nő – a kollégiumi elhelyezést megkapta). „Csak egyszobás lakásunk van, és így a nyugodt tanulásra nem lenne lehetőségem” (nő – a kollégiumi elhelyezést megkapta). „350 Ft-ot fizetek szállásért és fűtésért. Mivel otthon önálló keresettel nem rendelkező hugom van, azért az én tanulásom nagy anyagi megterhelést jelent” (nő – a kollégiumi elhelyezést megkapta). „Albérleti lakást szintén nem tudok igényelni, mert szüleim anyagi helyzete ezt körülményessé teszi” (nő – a kollégiumi elhelyezést megkapta). „Albérletbe [sic!] lakom, amiért 300 Ft-ot fizetek. Szüleimnek ez eléggé nagy anyagi megterhelés, mivel a családban egy főre 844 Ft jut.

¹¹⁶ PTE EL ZKT 81/1967. Dr. Melczer Tibor A gazdasági igazgató értesítése az 1967 évi első negyedévi ellátmány kiutalásáról [PTF 50–1/1967.] Pécs, 1966. dec. 28. A második negyedévi 75%-os hitelkeret 213 000 forint volt. PTE EL ZKT 128/1967. 197. II. negyedévi 75%-os hitel [PTF 50–1/1967.]. Pécs, 1967. ápr. 11.

¹¹⁷ PTE EL ZKT 32/1965. Jegyzőkönyv a Diákjóléti Bizottság 1965. szeptember 24-i üléséről. Zalaegerszeg, 1965. szept. 24. Elnöke, Koplár Lajos, titkára Lepsényi Imre tanulmányi vezető, a KISZ-titkár (Balogh Miklós), a szervező titkár (Varjasi Annamária), a kollégiumi titkár (Benkó Magdolna) voltak, az ülésen jelen volt még a kollégiumi nevelő (Fekete Istvánné) és a tagozat adminisztrátora, mint állandó jegyzőkönyvvezető (Dr. Szekeres Józsefné).

¹¹⁸ PTF Évk 1966/67. 48.

¹¹⁹ PTE EL ZKT 82/1964. A PTF Zalaegerszegi kollégiumában lakó hallgatók névsora. Zalaegerszeg, 1964. okt. 1.

¹²⁰ PTF Évk 1964/65. 51.

Tanulási lehetőségek az albérletben elég rosszak” (nő). *„Székesfehérváron lakom és jelenleg szüleim akarátára, kollégiumi kérelem elutasítása miatt, nagynénémhez kellett költözni. Rokonaimnak egy 1 éves és egy 7 éves kisgyermekük van, és az egy szoba konyhás lakásban mellettük semmi lehetőség sincs a tanulásra*” (nő). *„A főiskolára Kisbucsról autóbusszal járok. Hetente háromszor kénytelen vagyok éjjel a Zalaegerszegről 23,20-kor induló autóbusszal utazni haza. Ez nagyon fárasztó, mert este 7-től 11-ig a most már hideg váróteremben kell az időt eltölteni*” (nő).¹²¹ Volt, aki csak menzát kért, mivel sem kollégiumot, sem állami támogatást nem kapott.

Voltak azonban más esetek is. Az egyik egykori hallgató szerint a megyei tanács „saját gyermekének” tekintette a tagozatot és igyekezett a hallgatókat egyszeri támogatásokkal is segíteni. Ekkor megindulhatott a kérések áradata, ezeknek a kérelmeknek a valóságtartalmát általában nem vizsgálták.¹²² Azt, hogy melyik kérelem melyik kategóriába sorolható (értsd: valós-e a kérelemben jelzett indok, vagy a kérelemben foglaltak a pályázó kreativitásának bizonyítéka), már a tagozat történetének jótékony homályába vész, és csak a beadvány írója tudná a valóságtartalmát igazolni. A kérelmekben a hallgatók döntő többségében ruházkodásra kértek pénzt, különböző indokokkal. Álljon itt egy csokor az 1966-ban benyújtott kérelmekből:¹²³ *„Egy öltöny sötét ruhát szeretnék venni, de mivel nyáron a szakdolgozati témám gyűjtése és írása, valamint szüleim háztáji gazdaságában való segítség miatt nem tudok elmenni dolgozni, így a vásárlás lehetetlen lenne. Szüleim betegeskedése és szerény anyagi helyzete nem teszi lehetővé, hogy tanulmányaim folytatásához szükséges anyagi támogatás mellett egyéb közhasználatú cikk vásárlását eszközölhessem*” (férfi). *„Édesapám alkoholista és sajnos nem dolgozik. Most is elvonókúra kezelésen van. Édesanyám állandóan beteg, nem szabad dolgoznia. Tehát otthonról sajnos nem tudnak segíteni. Most ami nagyon kellene, szeretnék venni magamnak ruhát és cipőt*” (nő). *„A remélhetőleg beköszöntő jobb időre szeretnék valamilyen tavaszi időben hordható cipőt venni*” (férfi). *„Cipőt és legszükségesebb ruhaneműt szeretnék vásárolni*” (nő). *„Egyedül édesanyám keresetéből kell eltartani nagymamám és süketnéma nagynénémét is, mert mindkettő kereséktelen*” (nő). *„A bátyám keresetéből élünk négyen (...), ruhát és cipőt szeretnék venni*” (nő). *„[Ö]zvegy édesanyámnak kevéske nyugdíja van (460 Ft), ezért fordulok Önökhöz segítségül. Egy I. éves, a Gépipari Technikum tanulójának korrepetálásával sikerült 200 Ft-ot összegyűjtögetni, így az Önök segítségével kicserélhetném a nekem már eléggé kicsi ált. isk. VIII. oszt.-ban kapott ballonkabátomat egy célszerűnek mutató orkánkabátra. Ha ez nem sikerülne, akkor nagyon szeretnék egy kis tavaszi bevásárlást rendezni*” (férfi). *„Ösztöndíjam 350 Ft, s (...) tavaszi kabátot szeretnék venni, amelyhez még 350 Ft-ra lenne szükségem*” (nő). *„Tavaszi öltönyt szeretnék vásárolni*” (férfi). További két tucat kérelem is ruházkodáshoz kér támogatást. A szociális helyzetről sötét képet festő kérvények sokaságában üdítő kivétel az egyik államvizsga előtt álló hallgató lakonikus tömörségű kérelme: *„Tisztelt Diákjóléti bizottság! Az alábbiakban kéréssel fordulok Önökhöz. Számomra szociális segélyt biztosítani szíveskedjenek. Indokaim*

¹²¹ PTE EL ZKT 32/1965. Jegyzőkönyv a Diákjóléti Bizottság 1965. szeptember 24-i üléséről. Zalaegerszeg, 1965. szept. 24. Valamennyi idézett kérelem ezen az iktatószámon található. Négy – fél, vagy teljesen árva – hallgató kapott továbbá 400–400 Ft rendkívüli segélyt. Összesen öt fő kapott kollégiumi elhelyezést, 37 hallgató pedig étkezési támogatásban részesült.

¹²² Jóna András visszaemlékezése.

¹²³ PTE EL ZKT 256/1966. Rendkívüli segély kérelmek c. dosszié. A bekezdésben idézett valamennyi kérelem ezen az iktatószámon található.

a következők: 1. Szakdolgozat elkészítése 200 Ft (gépelés), kötése 75 Ft, géppapír 88 Ft. 2. Utazási költség (Pécs)” (férfi). Ennek valóságában senki nem kételkedik – ugyanakkor azt is megtudjuk belőle, hogy mennyibe került a szakdolgozat technikai kivitelezése. Még néhány érdekesség – ismét a teljesség igénye nélkül –: „Szüleim tsz-ben dolgoznak, és aránylag keveset keresnek (...). Zárszámadás óta, mely január végén volt, a tsz-ből még nem kaptunk pénzt”. (Megjegyzendő, a kérelmeket április 22. és 21-i kelettel adták be...) Egy másik eset: „Férjem havi keresete egyre csökkenő, hónapok óta alig haladja meg a 6–700 forintot. Ebből havonta 400 Ft lakbért fizetünk. A fennmaradó összegből megélhetésünket nehezen fogjuk biztosítani. Azonkívül 11 hónapos gyermekünk ellátásáról is – éppen ezen okok miatt – csak részben tudunk gondoskodni. Ebben szüleim segítenek. Az esetleges segélyből ágyneműt és gyermekünknek ruhát szándékozunk vásárolni” (nő). Majd egy férj, aki az albérlet és a menzadíj, valamint a felvett kölcsönök után azt írja: „Feleségemnek egy nyári cipőre lenne szüksége, mivel egyetlen pár rendes cipője sincs” (férfi). Talán elfelejtette beleírni, hogy a feleség, az egyik ifjúságmozgalmi vezető, tagja volt az elbíráló bizottságnak. Végül két kérelem egészségügyi indoklással: „Hosszabb idő óta májgyulladás miatt orvosi kezelésben részesülök. Betegségem miatt a menzát nem vehetem igénybe és a diétás étkezés többlet kiadás[t] jelent. Miután édesapám is állandó külön orvosi kezelés alatt áll, anyagilag érezzük a külön kiadásokat” (nő). „Lábam már 4 hete gipszben van és ez költséggel járt. Pl. hazautazás, bot, stb.” (férfi).

A hallgatók személyi anyagai nem állnak rendelkezésünkre, így szociális háttérükre nincs további adatunk. Feltételezhető, hogy a kollégiumi elhelyezést és étkezési támogatást kérők indokai döntő többségében valóságosak voltak, de – mint már említettük – ma már nem tudjuk eldönteni a rendkívüli szociális segílyt igénylők indokainak valóságtartalmát. Minden bizonnyal döntő többségükben az ott olvasható indokok is valóságosak, kár, hogy az elbírálásról készült jegyzőkönyvet nem találtuk meg...

Államvizsgák

A kihelyezett tagozat működésének második és harmadik évében került sor a másodévesek részállamvizsgálóira:

Szak	1965/66. tanév	1966/67. tanév	Összesen
Orosz nyelv	30	–	30
Matematika	29	26	55
Testnevelés	23	–	23
Magyar nyelv és irodalom	–	31	31
Összesen	82	57	139

9. táblázat – A PTF Zalaegerszegi Kihelyezett tagozatán részállamvizsgát tettek száma¹²⁴

Az első végzős hallgatók számára a megyék összesen 153 álláshelyet hirdettek meg. Mind a 82 hallgató elhelyezkedett, a végzetek fele Zala megyében.¹²⁵ A második felvett évfolyam államvizsgálója 1967. június 26-án és 27-én volt. A hallgatók két tárgyból tettek

¹²⁴ PTF ÉVK 1966/67. 47–48.

¹²⁵ PTF ÉVK 1966/67. 47–48.

tudásukról tanúbizonyosságot: az első minden esetben a tantárgy tanításának – így a *Szám-tan és mértan tanításának*, illetve a *Magyar nyelv és irodalom tanításának módszertana* volt, míg a másik a *Pedagógia, neveléstudomány didaktika* hármasszakra volt. A csoportok beosztását és az időbeosztást az determinálta, hogy pedagógiából egy vizsgáztató volt, Hollós Tibor, a Szombathelyi Tanítóképző Intézet oktatója. A magyar szakosok államvizsga-bizottságába Dr. Ördög Ferenc és Németh József, a matematikáéba Vadvári Tibor és Kovács Lajos kapott felkérést. Szakmódszertanból két gyakorlott általános iskolai tanár, Pék Józsefné (Petőfi Sándor Általános Iskola, Zalaegerszeg) és Gyarmati Elek (matematika szakfelügyelő; Általános Iskola, Bak) vizsgáztatók. A vizsgázó 58 hallgatóból 26 matematika, 31 pedig magyar szakon végzett, egy magyarszakos hallgató bukott meg pedagógiából.¹²⁶ Az eredmények a szokásos szóródást mutatják: matematikából a tantárgyi átlag 3,71, magyar szakon 3,94 volt. Az utolsó vizsganapot követően, június 28-án 18 órakor került sor a végzett hallgatók ünnepélyes búcsúztatására, majd a következő héten a hallgatók személyi anyagát elküldték Pécsre.¹²⁷

A főiskola a végzett hallgatókat már részállamvizsgájukat megelőzően igyekezett a kihelyezni. Az Elosztási Bizottság 1967. május 4-én ülésezett, melyen a főiskola részéről a bizottság elnöke, Dr. Wéber Mihály vett részt. Erre a tagozatvezető meghívta valamenyny érdekelte megye művelődésügyi osztályának képviselőit is.¹²⁸ A részállamvizsgát követő héten a végzett hallgatók felkeresték leendő álláshelyüket, ahol szaktanítói besorolásban állományba vették őket. Az egykori évfolyamtársak döntő többsége általános iskolai tanári állást töltött be, egyikük napközis nevelőként kezdte. A második, 1967-ben részállamvizsgát tett csoportból 36 hallgatót helyezett el Zala megyében az Elosztási Bizottság. Három hallgató került Zalaszentgrótra, egyikük a település röviddel azelőtt megnyitott második általános iskolájába, három Andrásfidára,¹²⁹ három esetben két-két hallgatót (Borsfán, Egervár III. kerületében és Zalacsányban) vettek fel, míg 24 általános iskolában¹³⁰ egy-egy Zalaegerszegen részállamvizsgázott hallgatót alkalmaztak.¹³¹ Andrásfida ma már Zalaegerszeg városrésze, Zalaszentgrót akkor járási székhely, napjainkban már város, ahogy Pacsa is, továbbá az itt felsorolt iskolák többsége a körzetesítés folyamán „körzeti központi általános iskola” státuszú lett, tehát a város melletti és nagyobb lélekszámú, ezzel együtt nagyobb tanulósámú községek iskoláiba sikerült a szaktanítókkal a szakosan leadott órák számát jelentősen növelni.¹³² A többi betöltendő álláshelyet máshol kellett meghirdetni. A kielégítetlen igények között szerepelt tíz matematika–fizika szakos állás Fejér megyében és

¹²⁶ PTE EL ZKT 153/1967. Államvizsga-beosztás. Zalaegerszeg, 1967. jún. 5.; 165/1967. Kimutatás az Államvizsga eredményéről. Zalaegerszeg, 1967. jún. 28.

¹²⁷ PTE EL ZKT 164/1967. Személyi okmányok átadása. Zalaegerszeg, 1967. júl. 18. A levél 58 nevet tartalmaz, ugyanannyit, mint az államvizsgázó hallgatók száma.

¹²⁸ PTE EL ZKT 126/1967. Bolla Ferenc igazgatói hivatalvezető Kovács Lajos tagozatvezetőhöz írt levele. Pécs, 1967. ápr. 18.

¹²⁹ Ma Zalaegerszeg városrésze.

¹³⁰ Babosdöbrétén, Bagodvitenyén (ma Bagod), Bakon, Becsehelyen, Becsvölgyén, Bucsuszentlászlón, Gelsén, Guttorföldén, Hahóton, Hosszúvölgyön, Kehidán, Komárvárosban, Lentiben, Nemeshetésen, Nován, Pacsán, Pókaszeptken, Pölöskén, Rédicson, Semjénháza, Szentgyörgyvölgyön, Zalalövön, Zalaszentivánon és Zalatárnokon.

¹³¹ PTE EL ZKT 140/1964. Álláshelyek betöltése. Zalaegerszeg, 1967. máj. 4.

¹³² PTE EL ZKT 140/1967. Álláshelyek betöltése. Zalaegerszeg, 1967. máj. 4. A tanulmányi vezető 1967. június 29-i levelével küldött meg minden félév végi – szigorlati és államvizsga – eredményt, a végzett hallga-

nyolc állás Vas megyében, minden elképzelhető szakvariációban. A végzettek végül Győr-Sopron, Somogy, Vas, Veszprém és Zala megyékben helyezkedtek el, az első részállamvizsgáló évfolyam hallgatóinak 45%-át, a második évfolyamon végzettek 70%-át Zala megyei iskolák alkalmazták, ezzel az általános iskolák szakos ellátottsága jelentősen megjavult.¹³³

A tanárképzés ezzel befejeződött Zalaegerszegen. A főiskola igazgatója 1967. augusztus 28-án Török Lajoshoz, Zala megyei Tanács VB. elnökéhez küldött levelében megköszönte a megyei tanács szerepvállalását:

„Engedje meg Török Elvtárs, hogy a Főiskolánk Tanácsa és a magam nevében őszinte köszönetünket fejezzük ki Zala megye Tanácsa Végrehajtó Bizottságának azért az erkölcsi és anyagi támogatásért, mivel a Tagozat létrehozásában segítségünkre volt és a Tagozat működését támogatta. Külön köszönetet kell mondunk [sic!] a hallgatók részére nyújtott 40.000.- Ft-os könyveszerzésért, ami a hallgatók szakképzettségének és olvasottságának elmélyítését szolgálta.

Kérem Elnök Elvtársat, szíveskedjék őszinte köszönetünket nyilvánítani Zala megye Tanácsa VB-nek azért a baráti segítségért és megértésért, amiben szíves volt Főiskolánkat a működés ideje alatt részesíteni. Kérjük őszinte köszönetünk nyilvánítását Kiss Gyula elnökhelyettes elvtárs részére is fáradhatatlan és áldozatos munkásságáért, amit a Tagozat érdekében kifejtett.

Elnök Elvtárs szíves tudomására kívánjuk hozni, hogy Kovács Lajos volt tagozatvezetőt kiemelkedő munkájáért jegyzőkönyvi dicséretben részesítette Tanácsunk és a Művelődésügyi Minisztériumhoz munkássága elismeréséül dicséret adományozására terjesztettük fel.”¹³⁴

Eredményes volt-e a zalaegerszegi három év? Kivétel nélkül mindenki igennel felel erre a kérdésre. Az eredményesség egyik – korántsem egyedüli – fokmérője a statisztika. A hatvanas évek végén, amikor levelező tagozaton a tanulmányaikat Zalaegerszegen kezdő hallgatók második szakjukat is megszerezték, 251 általános iskola volt (egy évtizede még 292). A szakos tanárok által leadott órák száma a korábbi 37,3%-ról 71,40%-ra növekedett, ez 33,7%-os növekedés egy évtized alatt.¹³⁵

A kihelyezett tagozat egyben a levelező tagozat konzultációs központjaként is működött. A Baranyai Sándor vezette Zala megye Tanácsa VB Művelődésügyi Osztálya szervezte meg a konzultációkat részben a kihelyezett tagozat épületében, ám miután ott nem volt elég terem, a zalaegerszegi fiúkollégium Landorhegyi úti épületében. A fiúkollégiumban a IV. évfolyamos magyar nyelv és irodalom szakos csoport összesen hét alkalommal, naponta 8 tanítási órán vett részt. Két alkalommal, összesen 8 órában Baranyai Sándor neveléstörténetet, míg Pék Józsefné „magyar”-t oktatott nekik, minden bizonnyal módszer-tant.¹³⁶ A III. évfolyamos magyar szakos csoport az ideológiai tárgyak közül tudományos

tók névsorával a PTF igazgatói hivatala vezetőjének. PTE EL ZKT 165/1967. A II. félévi vizsgaeredmény és államvizsga eredmény megküldése. Zalaegerszeg, 1967. jún. 29.

¹³³ PTF ÉVK 1966/67. 48.

¹³⁴ PTE EL VIII.205.b. 602/1967. A PTF igazgatójának levele Zala megye Tanácsa VB. elnökéhez. Pécs, 1967. aug. 28.

¹³⁵ KOTNYEK 2001. 322.

¹³⁶ PTE EL ZKT 92/1967. A levelező hallgatók konzultációs foglalkozásának ütemezése. Zalaegerszeg, 1967. jan. 20.

szocializmust hallgatott Lázár Tibor előadásában, illetve nyolc napon keresztül (8-tól 17 óráig), egyszer pedig délelőtt Kovács Lajos magyar óráit hallgatták.¹³⁷

Mi lett velük?

A zalaegerszegi (?) vagy pécsi (?) tanárképzősöket ezerfelé sodorta az idő. Többnyire általános iskolában tanítottak, többen lettek iskolájuk igazgatói (Zalaegerszegen hárman), néhányan elvégezték az egyetemet, egyetemi doktori címet, tudományos fokozatot szereztek, középiskolai, szakmunkásképző, majd szakközépiskolai tanárok lettek, mások az oktatásigazgatás területén végezték munkájukat. Döntő többségük nem lett pályaelhagyó, évtizedekig szolgálták a magyar oktatásügyet.

A fiatal és pályája kezdetén lévő, rendkívül motivált, számos esetben első generációs értelmiségi, jól felkészült oktatógárda egy része később egyetemi doktori címet, tudományos fokozatot szerzett, és a közép-, illetve a felsőoktatásban, valamint a kulturális élet területén alkotott maradandót.

Nem törekedhetünk teljességre, de néhány egyéni példával szolgálhatunk: a tagozatvezető, Dr. Kovács Lajos később a megyei tanács Művelődési Osztályának vezetője lett, majd a Berzsényi Dániel Tanárképző Főiskola főigazgató-helyettese Szombathelyen.¹³⁸ A *politikai gazdaságtan* oktatója, Dr. Tóth Endre alapító igazgatója lett egy másik tagozatnak (a Pénzügyi és Számviteli Főiskola 1971-ben induló zalaegerszegi tagozatának), majd tanszéki osztályvezetőként főiskolai tanári rangban vonult nyugalomba. Dr. Németh József a Művelődésügyi Osztályon eltöltött évek után a Zala Megyei Múzeumok Igazgatóságának igazgatójaként és történészként is maradandót alkotott. Dr. Ördög Ferenc (1933–2015), az MTA doktora, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem docenseként és az MTA Nyelvtudományi Intézetének munkatársaként nagy ívű tudományos pályát futott be, ezt megelőzően hosszú évekig óraadó tanára volt az ELTE Magyar Nyelvtörténeti és Nyelvjárástani Tanszékének is.¹³⁹ Dr. Márkus Ferenc Nagykanizsán tanított gimnáziumban és hosszabb ideig szakfelügyelő volt. Dr. Lepsényi Imre tanulmányi vezető a Csány László Szakközépiskola igazgatójaként vonult nyugalomba.

A kihelyezett tagozat és a konzultációs központ többi oktatója is eredményes középiskolai, illetve általános iskolai tanári pályát futott be. Nagy energiával szervezve, a napi munka mellett végzett oktatómunkával és a folytatás – soha ki nem mondott, de mindvégig érződő – reményével kezdték és végezték feladatukat, minden terhe ellenére örömmel, hozzáértéssel és nagy felelősségtudattal. Fél évszázad múltával az egykori hallgatók lassan aranydiplomájukat kérvényezhetik, egykori, még élő oktatóik már birtokolják ezt az elismerést.

A visszatekintő történész a három tanév számbavétele végén egyben tiszteleg is az egykori oktatók, hallgatók, az őket segítő és útjukat egyengető megyei és városi vezetők

¹³⁷ PTE EL ZKT 92/1967. A levelező hallgatók konzultációs foglalkozásának ütemezése. Zalaegerszeg, 1964. jan. 18.; A levelező hallgatók konzultációs foglalkozásának ütemezése. Zalaegerszeg, 1967. jan. 20.; A főiskolai konz. foglalkozások időpontja. Zalaegerszeg, 1967. jan. 23. A konzultációk egy része tanítási szünetben került megszervezésre.

¹³⁸ Nevét viseli a Zala Megyei Művelődési és Pedagógiai Intézet Szakkönyvtára. <http://archivum.zalamedia.hu/egerszeg/050125/c.html> (2016.11.01.)

¹³⁹ GERSTNER 2003; FARKAS 2016.

előtt, a kihelyezett tagozat fél évszázados és az anyaintézmény, Magyarország első egyeteme alapításának 650. évfordulóján.

Fél évtized alatt a két pedagógusképző intézmény közül egyik sem tudott meggyökeresedni a zalai dombok városában: a tanítóképző után a jól startoló tanárképzés is kiköltözött a zalai megyeszékhelyről, és régiókban a tanítóképző után a tanárképzés is Szombathelyen teljesezhetett ki.¹⁴⁰ Az egykori tagozat – számos ok miatt – nem lett naggyá, mert nem lehetett...

Melléklet

Eddigi ismereteink szerint a tanárképző főiskolák „fiók főiskoláival” kezdődött a kihelyezett tagozatok létesítése és a szervezeti keretek megteremtése. Ez a gyakorlat a későbbiekben gyakoribbá válva behálózta szinte az egész országot, számos pedagógusképző, műszaki, illetve mezőgazdasági felsőoktatási intézmény részegységét hozva létre. Ezek az egységek¹⁴¹ a későbbiek folyamán kari, majd főiskolai státuszt kaptak, vagy egyetemi karrá fejlődtek.¹⁴²

A tagozatok létrehozásakor meg kellett alkotni azokat a jogszabályokat, melyek működésüket meghatározták. A melléklet négy, a főiskolai működéssel kapcsolatos dokumentumot tartalmaz. Így a kihelyezett tagozat működésének engedélyezését, illetve a szervezeti és működési szabályzatot, melynek összhangban kellett lennie a tanárképző főiskolák szervezeti és működési szabályzataival. Az előbbit természetesen az MM illetékes főosztályai készítették el és a miniszteri értekezlet döntése nyomán vált hatályossá, utóbbi – a minisztérium felügyeletével – a Szegedi Tanárképző Főiskolán készült el, de érvényes volt valamennyi tanárképző főiskola kihelyezett tagozatára. A harmadik dokumentum az MM által készített tanulmányi rendet ismerteti. E két utóbbi szabályzat jellegéből fakadóan szoros átfedésben van a főiskolák hasonló – itt nem közölhető – szabályzataival, és mindenképpen az összes kihelyezett tagozat működésének alapidokumentumát jelenti. A negyedik dokumentum Zala megye Tanácsa VB határozata, melynek közlése azért szükséges, mivel valamennyi közvetett és közvetlen támogatásnak – elsősorban azoknak, melyeknek pénzügyi vonzata volt – ez a határozat volt az alapja. Ennek hiányában nem történhetett semmilyen, a tagozat felé irányuló pénzmozgás, vagy fenntartást, illetve működést segítő átutalás. Ezeknek a főiskola költségvetésén kívüli, közvetlen támogatások (például könyvbeszerzés, kollégiumi elhelyezések biztosítása, ösztöndíjak folyósítása, kis értékű tárgyi eszközök beszerzése, óraadók főállású munkahelyéről munkaidőben történő távolmaradás, ennek finanszírozása, továbbá elsősorban a testnevelés szakon nélkülözhe-

¹⁴⁰ KATONA 2010. 54. 36.793/1971. VI. számú MM rendelet a Pécsi Tanárképző Főiskola szombathelyi kihelyezett tagozatról.

¹⁴¹ Nevezzük mi is így, miután számos jogszabály szerint nem voltak „oktatási szervezeti egységek”, mivel ez szint a kari szervezetet jelölte.

¹⁴² Minden bizonnyal a legsajátosabb kihelyezett tagozati státusza az egri Ho Si Minh Tanárképző Főiskola (ma Eszterházy Károly Egyetem) 1975/1976. tanévben, Budapesten létesített kihelyezett tagozatának volt, mely 1983. január 1-jétől az 1001/1983. (I. 29.) sz. minisztertanácsi határozat értelmében az ELTE Általános Iskolai Tanárképző Főiskolai Karaként működött tovább. A kar történetének rövid leírása az ELTE Egyetemi Levéltár honlapján: http://leveltar.elte.hu/index.php?option=com_content&task=view&id=351 [2016.12.08.]

tetlen létesítmények, mint a tornaterem vagy a sportpálya folyamatos igénybevétele) esetén volt jelentősége. Minden bizonnyal így jártak el az alföldi városok esetében is, különbség csak a támogatás mértékében, esetleg egyedi sajátosságok esetén lehetett.

1.

A művelődésügyi miniszter 143/1964. (M. K. 16.) M. M. számú utasítása kihelyezett tanárképző főiskolai nappali tagozatok létesítéséről¹⁴³

1. Az általános iskolai szaktanárhiány mielőbbi csökkentése, illetve megszüntetése érdekében Békéscsabán, Szolnokon és Zalaegerszegen – amennyiben az illetékes megyei tanács a megfelelő feltételeket biztosítja – ideiglenes jelleggel és a szükségletnek megfelelő létszámmal, kihelyezett tanárképző főiskolai nappali tagozatos képzést kell megszervezni.

2. A kihelyezett tagozatok (továbbiakban: Tagozat) közül a békéscsabai és a szolnoki tagozat a Szegedi Tanárképző Főiskola, a zalaegerszegi tagozat pedig a Pécsi Tanárképző Főiskola szervezetébe tartozik, létesítésükről az illetékes tanárképző főiskola (a továbbiakban: Főiskola) igazgatója gondoskodik.

3. A Tagozatok elnevezése:

- a) a Szegedi Tanárképző Főiskola Békéscsabai Tagozata,
- b) a Szegedi Tanárképző Főiskola Szolnoki Tagozata,
- c) a Pécsi Tanárképző Főiskola Zalaegerszegi Tagozata.

4. A Tagozaton folyó képzés induló szakcsoportjait és a felveendő hallgatók számát – az illetékes művelődésügyi osztály és a Főiskola együttes javaslatára – a Művelődésügyi Minisztérium évenként határozza meg.

5. A Tagozaton a Főiskolához közvetlenül eljuttatott átmeneti tanterv (óra- és vizsgaterv) szerint folyik a képzés.

6. A Tagozatra felvett hallgatók 4 éves, kétszakos tanulmányokat folytatnak.

7. A hallgatók gyakorlati képzését a 27310/1962. számú külön közölt utasításban foglalt elvek alapján kell megszervezni és lebonyolítani.

8. A Tagozat szervezeti és működési szabályzatát a Főiskola igazgatója készíteti el és hagyja jóvá.

9. A jelen utasítás a közzététel napján lép hatályba.

Molnár János s. k.,
miniszterhelyettes

¹⁴³ MKöZL 1964. 361–362.

2.

A Tanárképző Főiskola Kihelyezett Tagozatainak Szervezeti és Működési Szabályzata¹⁴⁴

I. rész

A Tanárképző főiskolák kihelyezett tagozata a területileg illetékes Tanárképző Főiskola szerves része. Működésének időtartamát a Művelődésügyi Minisztérium határozza meg. Jellege ideiglenes.

I. fejezet

A tagozat célja és feladata megegyezik a tanárképző főiskolák céljával és feladatával.

1.§

A tagozatok szervezete

- (1) A tagozathoz főiskolai részleg, gyakorló általános iskola, és kollégium tartozik.
- (2) A tagozat kötelékébe tartoznak:
 - a) a tagozatvezető igazgatóhelyettes
 - b) a félállású tanárok
 - c) a kollégiumi nevelőtanár
 - d) a gyakorló általános iskolai igazgató
 - e) a gyakorló általános iskolai szakvezető tanárok
 - f) az igazgatási és technikai dolgozók
 - g) a tagozat hallgatói
 - h) a gyakorló általános iskola növendékei.

2.§

A tagozat felügyelete

Az egységes művelődéspolitikai szempontok érvényesítésének biztosítása érdekében a tagozat irányítását és felügyeletét a területileg illetékes főiskola látja el.

¹⁴⁴ PTE EL VIII.205.b. 376/1964. A Tanárképző Főiskola Kihelyezett Tagozatainak Szervezeti és Működési Szabályzata, d. n.

II. fejezet A tagozat vezetése

1.§

(1) A tagozat vezetője a Művelődésügyi Minisztérium által kinevezett docens, aki feladatát igazgatóhelyettesi rangban látja el, és a főiskola igazgatójának van alárendelve.

2.§ A tagozat vezetője

- (1) Egyszemélyben felelős a tagozat vezetéséért.
- (2) Képviseli a tagozatot a párt, az állami és a társadalmi szervek, valamint magánszemélyek előtt.
- (3) A tagozatvezető az MSZMP politikájának szellemében és a felsőbb állami szervek rendelkezései alapján az alábbi főfeladatokat látja el:
 - a) gondoskodik a tagozat munkatervének elkészítéséről, biztosítja és ellenőrzi annak végrehajtását, jóváhagyja a tagozatban készített egyéb munkaterveket;
 - b) biztosítja a tantervek és programok szellemében történő oktatást és ellenőrzi azok végrehajtását;
 - c) megszervezi, irányítja és ellenőrzi a tagozat oktató-nevelő munkáját, figyelemmel kíséri az oktató-nevelő munka tartalmának, módszereinek és eredményeinek alakulását, gondoskodik az oktatás tartalmának állandó fejlesztéséről, a tanulmányi eredmény és a nevelőmunka, különösen pedig a politikai eredményességének fokozásáról és a tanári hivatástudat kialakításáról;
 - d) az évi oktató-nevelő munkáról jelentést tesz a főiskola igazgatójának;
 - e) irányítja és ellenőrzi a közvetlen hatáskörébe utalt kollégium munkáját, a gyakorló általános iskolai igazgató útján a gyakorló általános iskolát, a tanulmányi és gazdasági előadót;
 - f) irányítja és ellenőrzi a tagozat dolgozói körében folyó kádermunkát, különösen
 - figyelemmel kíséri és előmozdítja a tagozat politikai és szakmai fejlődését,
 - részt vesz a főiskola havonkénti tanácsulésein és az elhangzottakról a nevelő testületének beszámol,
 - óraadói megbízásokat ad,
 - javaslatot tesz a Tanárképző Főiskola igazgatójának a félállású oktatók, a gazdasági előadó, a tanulmányi előadó, a kollégiumi nevelőtanár, a gyakorló iskolai igazgató, a szakvezető tanárok kinevezésére,
 - javaslatot tesz a jutalmazásokra, a rendkívüli előléptetésekre, a Tanárképző Főiskola igazgatójának, fegyelmi jogkört gyakorol a kinevezési jogkörébe tartozók ügyeiben, javaslatot tesz olyan fegyelmi ügyekben, amelyeknek eldöntése a Tanárképző Főiskola igazgatója hatáskörébe tartozik;

- g) a gyakorló általános iskola tekintetében felügyeleti és rendelkezési jogot gyakorol, gondoskodik a szakvezető tanárok, az igazgató politikai és szakmai továbbképzéséről, a gyakorló általános iskolát érintő rendelkezések és utasítások végrehajtásáról, mint másodfokú tanügyi hatóság határoz a gyakorló általános iskola ügyeiben;
- h) figyelemmel kíséri a tanulmányi fegyelem alakulását, megteszi a szükséges intézkedéseket annak fokozására, a fegyelmi szabályzatban megállapított jogkört gyakorolja a hallgatók fegyelmi ügyeiben;
- i) irányítja és ellenőrzi a hallgatók felvételét az idevonatkozó rendelkezések szellemében, irányítja a végző hallgatók munkába állításának előkészítését;
- j) indokolt esetekben engedélyt ad a hallgatóknak félévenként legfeljebb 6 napig tartó szabadságra, tanulmányaik egy évre való megszakítására, más főiskolába való átlépésre, főiskolai tagozaton kívül kulturális és sportmunkában való részvételre;
- k) illetékes szervein keresztül – a vonatkozó rendelkezések betartásával – megállapítja a hallgatók tanulmányi és szociális ösztöndíját, tandíját;
- l) segíti a KISZ munkáját;
- m) intézkedik, határoz azokban a vizsgaügyekben, amelyeket a hatályos vizsgaszabályzat hatáskörébe utal;
- n) a felsőbb rendelkezések korlátai között megállapítja a tagozat belső rendjére és ügyvitelére vonatkozó szabályokat, irányítja és ellenőrzi a tagozat ügyviteli szerveinek munkáját;
- o) gondoskodik a Tanárképző Főiskola Gazdasági Hivatalának megadott szempontjai szerint, gazdasági előadója útján a tagozat költségvetésének elkészítéséről, a hitelnek célszerű felhasználásáról, a gazdasági nyilvántartások előírászerű vezetéséről;
- p) felelős a gazdasági tervek realitásáért, azok törvényes végrehajtásáért, a tagozat gazdaságos működéséért, a társadalmi tulajdon megőrzéséért, a gazdasági előadó munkájának ellenőrzéséért;
- r) köteles a gazdasági előadót a tagozat gazdasági helyzetéről rendszeresen beszámoltatni és utasítani a Tanárképző Főiskola gazdasági igazgatójával való harmonikus kapcsolatra és időnkénti beszámolásra, a Tanárképző Főiskola gazdasági igazgatójának ügyvitelt szabályozó rendelkezése betartására;
- s) elkészítteti a tagozat órarendjét;
- sz) időnként megfelelő témával az oktatók részére értekezletet tart;
- t) megszervezi a hallgatók kötelező gyakorlatait;
- ty) a tanulmányi előadót rendszeres időközönként beszámoltatja;
- u) a kollégiumi nevelőtanárt és a gyakorló iskolai igazgatót a szükségesnek tartott időben munkájáról beszámoltatja.

III. fejezet

A tagozat ügyvitele, gazdálkodása, gondozása

1.§

A tanulmányi előadó

- (1) A tanulmányi előadót a főiskola tanulmányi osztálya segíti tanácsaival, látogatásaival.
- (2) A tagozat igazgatásával, oktató-nevelő munka szervezésével, irányításával és ellenőrzésével kapcsolatos ügyviteli munka végzése a tanulmányi előadó feladata.
- (3) A tanulmányi előadó feladatkörébe tartozik: a tagozat iratkezelése, a tagozat igazgatásával, az oktató-nevelő munkával, a hallgatók nyilvántartásával kapcsolatos szervezési és adminisztratív feladatok (anyakönyvek, leckekönyvek, tanulmányi eredmények nyilvántartása, statisztikai adatok szolgáltatása, stb.) végzése.
- (4) Az adminisztrátor feladata az igazgatással kapcsolatos gépelési és adminisztratív munkák végzése.

2.§

A gazdasági előadó

- (1) A gazdasági előadó felelős a tagozat anyagi ügyeinek a fennálló rendelkezések értelmében történő intézéséért.
- (2) A gazdasági előadó munkáját a Tanárképző Főiskola Gazdasági Hivatala segíti.
- (3) A gazdasági előadó munkáját a törvényes rendelkezések szellemében összeállított és a Tanárképző Főiskola Gazdasági Hivatalának igazgatója által kiadott belső ügyviteli szabályzat szerint köteles végezni.

3.§

A technikai személyzet

- (1) A tagozati munkarenddel, igazgatással kapcsolatos technikai feladatok végzése, a tagozat őrzése, karbantartása, tisztántartása, fűtése, világítása, a kollégiumi hallgatók ellátásának megoldása a technikai személyzet feladata.
- (2) A technikai személyzet munkakörét, a gazdasági előadó javaslata alapján, a tagozatvezető állapítja meg. A technikai személyzet munkáját a gazdasági előadó irányítja és ellenőrzi.
- (3) A technikai személyzetet, a költségvetési keretek között, a gazdasági előadó javaslata alapján, a tagozatvezető alkalmazza és nevezi ki.

II. rész

I. fejezet Általános rendelkezések

1.§

A félállású oktatókat az illetékes tanszékek segítik munkájukban.

2.§

Az oktatók munkájukat az érvényes tantervek és programok alapján az illetékes tanszékek segítségével igénylésével főiskolai szinten kötelesek végezni.

3.§

A gyakorlati kiképzés munkáját a tagozatvezető által kijelölt oktató irányítja és szervezi. A Tanárképző Főiskola vezető metodikusa a szükséges segítséget megadja.

4. §

A vizsgákat a tagozat oktatói bonyolítják le.

II. fejezet Az oktató-nevelő munka

1.§

- (1) A tagozat tanulmányi idejét és a sajátos tanulmányi rendet a Művelődésügyi Minisztérium határozza meg.
- (2) A tanév időbeosztását a Művelődésügyi Minisztérium által megadott keretekben a tagozat vezetője határozza meg.
- (3) A tagozatvezető félévenként két nap szünetet engedélyezhet.
- (4) A felvétel és beiratkozás időpontját és rendjét a tagozatvezető állapítja meg.

2.§

Az órarend

- (1) Az órarendet, a tanulmányi rendnek megfelelően, a tagozat vezetője készítteti el.
- (2) Az órarendet, ami tartalmazza az előadások, szemináriumok és gyakorlatok időbeosztását, megfelelő időben a hallgatók tudomására kell hozni.

3.§

Az oktatás formái

(1) Az oktató-nevelő munka fő formáira vonatkozó rendelkezések a tantervben és a tanulmányi szabályzatban vannak meghatározva. A tagozatra is ezek vonatkoznak.

4.§

Oktatói értekezletek

(1) A tagozaton az érvényes rendelkezések szerinti oktatói értekezleteket kell tartani.

III. rész

I. fejezet

A gyakorló iskola

1.§

(1) A gyakorló iskolára vonatkozó szervezeti szabályzatot az 1965/66. tanévre kell elkészíteni.

IV. rész

A kollégium

I. fejezet

1.§

A kollégium feladata

A kollégiumnak az a feladata, hogy hathatós segítséget nyújtson a főiskola alapvető célkitűzéseinek – a művelt, hivatásukat értő és szerető, marxista-leninista világnézetű tanárok képzésének megvalósításához.

Otthont adjon a tagozat székhelyén kívül lakó, arra érdemes hallgatóknak.

2.§

A kollégium szervezése, vezetése

- (1) A kollégium a tagozat szerves része, annak intézménye.
- (2) A kollégium vezetője a tagozatvezető, aki a kollégiumot a nevelőtanárról irányítja.
- (3) A kollégium életét, munkáját a kiadott kollégiumi típuszabályzat szerint kell megszervezni.

V. rész

A tagozat és a Művelődésügyi Minisztérium kapcsolata

A tagozat valamennyi Művelődésügyi Minisztériummal kapcsolatos ügyét a Tanárképző Főiskolán keresztül intézi. Közvetlen érintkezése a Művelődésügyi Minisztériummal olyan mértékben van meg, mint a tanárképző főiskola tanszékeinek.

3.

MŰVELŐDÉSÜGYI MINISZTERIUM

Budapest, V. Szalay u. 10–14.

49331/1964.

A kihelyezett főiskolai nappali tagozatok tanulmányi rendje¹⁴⁵

1964

A 142/1964. (M.K.16.) M.M.sz. utasítással létesített kihelyezett főiskolai nappali tagozatok (a továbbiakban: Tagozat) tanulmányi rendjével kapcsolatos kérdéseket az alábbiakban szabályozom:

1. A hallgatók a képzési idő négy évéből két évet töltenek a Tagozaton. E két év alatt az egyik szakjukból, valamint a mellékelt átmeneti tantervben (óra- és vizsgatervben) előírt egyéb tárgyakból folytatnak tanulmányokat és részállamvizsgát tesznek.

A hallgatók a két év befejezése után kötelesek a Főiskola levelező tagozatára átiratkozni és valamelyik kijelölt általános iskolában – szaktanítói besorolással – munkába állni. A második szakos és a tanterv szerint a második két évre eső egyéb tanulmányaikat – a kiegészítő szakos képzés rendjének értelemszerű alkalmazásával – levelező hallgatóként folytatják. Tanulmányaikat a negyedik év végén sorra kerülő második részállamvizsga sikeres letételével fejezik be.

2. A hallgatók a Tagozaton folytatott tanulmányaik során – szaktárgyukból vagy pedagógiából – szakdolgozatot kötelesek készíteni. A szakdolgozat témáját a II. félév végén kell az illetékes tanszék jóváhagyásával kiválasztani. A kész szakdolgozatot a IV. félévben, április 15-ig kell a tanszéknek átadni. A szakdolgozattal kapcsolatos egyéb kérdésekben a 48719/1964. (M.M.sz.) utasítás 9. és 11. pontjában foglaltak szerint kell eljárni.
3. Részállamvizsgára az a hallgató bocsátható, akinek a szakdolgozatát az illetékes tanszék elfogadta és a négy, illetve a nyolc félévet sikeresen befejezte.
4. A szakmai (pedagógiai) gyakorlatok időkerete a következő:
 - a) A lélektani és a pedagógiai tárgyakkal kapcsolatos megfigyelések az I. félévben 15 óra; ebből 5 óra csoportos megfigyelés a lélektani és a logikai gyakorlati órák keretében; 10 óra (2 délelőtt) egyéni lélektani megfigyelés; a II. félévben 15 óra; ebből 5 óra csoportos megfigyelés a pedagógiai gyakorlati órák keretében; 10 óra egyéni pedagógiai megfigyelés.
 - b) A csoportos hospitálások és gyakorló tanítások időkeretét a tanterv ismerteti.
 - c) Az egyéni hospitálás és gyakorló tanítás időkerete: 1 hét, a IV. félévben.

¹⁴⁵ PTE EL VIII.205.b. 376/1964. A kihelyezett főiskolai nappali tagozatok tanulmányi rendje (49331/1964. MM. számú rendelet), 1964. július 31.

A csoportos és az egyéni gyakorló tanítások során minden hallgató legalább 10 órát köteles tartani.

A hallgatók zárótanítását a IV. félévben kell tartani.

5. A tanulmányok és a tanári munka során nélkülözhetetlen anyanyelvi műveltség kialakításához valamennyi nem nyelv szakos hallgató köteles az I. vagy a II. félévben – a tanterv szerint az I. félévre heti egy órában beállított – „Nyelvművelés” c. kollégiumot felvenni. A kollégiumot gyakorlati jeggyel kell lezárni. Az a hallgató, aki az I. vagy II. félévben gyakorlati jegyet nem szerez, köteles e kollégiumot a gyakorlati jegy megszerzéséig újra felvenni.
6. A fegyelmi és az itt nem szabályozott tanulmányi kérdésekben a hatályos jogszabályokat kell alkalmazni.

Budapest, 1964. július 31.

Ladányi Andor s.k.
mb. oszt. vez.

A kiadmány hiteles
(olvashatatlan aláírás)
irodavezető

4.

Előterjesztés a Megyei Tanács Végrehajtó Bizottságának 1964. május hó 29-i ülésére¹⁴⁶

Tárgy: Kihelyezett Tanárképző Főiskolai Tagozat létesítése.

Előadó: Kiss Gyula vb. elnökhelyettes

Kiss Gyula: A Művelődésügyi Minisztérium előzetes hozzájárulást adott – Nyugat-Dunántúl és különösen Zala megye általános iskolai szakos nevelő hiányait és Zalaegerszeg adottságait figyelembe véve – 1964. szeptemberétől kihelyezett Tanárképző Főiskolai Tagozatnak Zalaegerszegen történő létesítésére. A kihelyezett főiskolai tagozat a Nyíregyházi Tanárképző Főiskolához hasonlóan működne. Hallgatói két év alatt egy szakot végeznének el és utána szaktanítóként levelező úton folytatnák egy másik szakból tanulmányaikat. A megye szakos nevelői ellátottságát figyelembe véve a következő szakcsoportosításban tartjuk szükségesnek tanulmányi csoportok szervezését: magyar–oros, matematika–fizika, ének–testnevelés.

¹⁴⁶ MNL ZML XXIII.2.a. 142/1964. sz. Zala megye Tanácsa VB 1964. május 29-i ülésének jegyzőkönyve, 7. napirendi pont.

Az említett szakpárosításból nappali tagozatos hallgatóként a főiskolai hallgatók azon tárgyakat végezték el, amelyekből a legjobb feltételeket biztosíthatjuk a beinduláskor.

Határozati javaslat:

1.) A végrehajtó bizottság kéri a Művelődésügyi Minisztériumot, hogy a kihelyezett főiskolai tagozat költségvetési kereteit biztosítsa. A végrehajtó bizottság kötelezi magát arra, hogy 1964. szeptemberében a kihelyezett tagozat számára 7 előadó termet, 1 szemináriumi helyiséget, 1 nagyelőadó termet, 2 irodahelyiséget és 1 szertári helyiséget biztosít. 1965. szeptemberétől pedig a fiúdiákotthon jelenlegi épületét egészen főiskolai célokra engedi át.

2.) A végrehajtó bizottság kéri a Művelődésügyi Minisztériumot, gondoskodjék a főiskolai hallgatók diákszociális költségvetésének biztosításáról. A megyei tanács végrehajtó bizottsága kötelezettséget vállal, hogy a főiskolai hallgatók 70%-ának kollégiumi elhelyezést biztosít. Egyúttal biztosítja a hallgatók menzai étkeztetését a kollégiumokban, vagy egyéb közétkeztetési intézményben.

3.) A végrehajtó bizottság javasolja, hogy a Művelődésügyi Minisztérium a kihelyezett tagozat vezetőjét, a tanulmányi vezetőt és a gondnokot a megyei tanács vb. javaslata alapján nevezze ki és vegye saját státusába. A végrehajtó bizottság kötelezettséget vállal, hogy a tagozat megszűnése esetén a tagozat vezetőjét, a tanulmányi vezetőt és a gondnokot saját státusába átveszi és megfelelő munkakörben alkalmazza. A végrehajtó bizottság tudomásul veszi, hogy a kihelyezett tagozat előadóit, szemináriumi és gyakorlati foglalkozási vezetőit a művelődésügyi osztály és a kijelölt tagozatvezető javaslata alapján a Művelődésügyi Minisztérium bízta meg. A Megyei Tanács VB. Művelődésügyi Osztálya biztosítsa a főiskola által kívánt előadóknak óraadóként, vagy másodállásban történő alkalmazását. A főiskola kinevezett előadói részére a végrehajtó bizottság a zalaegerszegi városi tanács VB. útján – szükséghez mérten – lakást biztosít.

4.) A végrehajtó bizottság megállapítja, hogy a megye általános iskolai szakos nevelő-el látásának megjavítására a kihelyezett tagozat gyors és alapos alkalmat ad. Két éven belül jelentős számú – csak a megyében elhelyezkedő – szakos nevelőképzést tesz lehetővé a legnagyobb hiányt jelentő szakokon. Ezért a művelődésügyi osztály tegye meg a szükséges intézkedéseket a tanárképző főiskolára jelentkezett zalai tanulók körében a kihelyezett Tanárképző Főiskolára történő beiskolázás biztosítására.

Határidő: 1964. VIII. 20. és folyamatos

Felelős: Kiss Gyula vb. elnökhelyettes

Nátrán János Zalaegerszeg városi tanács vb. elnöke

Baranyai Sándor művelődésügyi osztályvezető

Kmft.

Kiss Gyula s.k.

VB. elnökh.

FORRÁSOK

Pécsi Tudományegyetem Egyetemi Levéltár (PTE EL)

VIII.205.b. Pécsi Pedagógiai/Tanárképző Főiskola iktatott iratai (1948–1982)

Magyar Nemzeti Levéltár Zala Megyei Levéltára (MNL ZML)

XXIII.22.a. Zala Megyei Tanács Végrehajtó Bizottsága iratai, Ülésjegyzőkönyvek (1950–1990)

XXIII.22.e. Zala Megyei Tanács V. B. Művelődésügyi Osztály iratai, Statisztikák (1951–1990)

MKöZL 1964 *Művelődésügyi Közlöny: a Művelődésügyi Minisztérium hivatalos lapja.* Budapest, 1964.

PTF Évk 1964/65 1964/65-ös tanévről. Összefoglaló a Pécsi Tanárképző Főiskola Zalaegerszegi Tagozatának 1964/65-ös tanévről. In: *A Pécsi Tanárképző Főiskola Évkönyve, 1964–65.* Pécs, 1965. 48–52.

PTF Évk 1965/66 1965/66. tanévről. A Pécsi Tanárképző Főiskola Zalaegerszegi tagozatának 1965/66. tanévi munkájáról. In: *A Pécsi Tanárképző Főiskola Évkönyve, 1965–66.* Pécs, 1966. 47–48.

PTF Évk 1966/67 1966/67. tanévről. A Pécsi Tanárképző Főiskola Zalaegerszegi tagozatának munkájáról. In: *A Pécsi Tanárképző Főiskola Évkönyve, 1966–67.* Pécs, 1967. 47–48.

STATADAT 1964 *Zala megye fontosabb statisztikai adatai, 1964.* KSH Zala megyei Igazgatósága, Zalaegerszeg, 1965.

ZM STATÉVK *Zala megye Statisztikai Évkönyve.* KSH Zala Megyei Igazgatósága, Zalaegerszeg, 1965–1970.

Dunántúli Napló, 1964.

Népszabadság, 1964.

Zalai Hírlap, 1964.

SZÓBELI ADATKÖZLŐK

- Horváth Béla (1944), az 1962-ben indult „középiskolából általános iskolába” program matematika–fizika szakos résztvevője Nagykanizsán, ezen a szakpáron végzett a PTF-en, majd matematika szakon az ELTE-n. A Deák Ferenc Szakközépiskola igazgatóhelyettese, majd tíz évig, nyugdíjba vonulásáig (2004) igazgatója.
- Jóna András (1946), magyar–oroszl szakon végzett Zalaegerszegen, majd Pécssett. A zalaegerszegi Dózsa György Általános Iskola tanáraként ment nyugdíjba (2003).
- Lepsényi Imre dr. (1937), magyar–történelem szakon végzett a PTF-en, majd az ELTE-n. Tanulmányi vezetőként alapító tagja volt a kihelyezett tagozatnak, a zalaegerszegi Csány László Közgazdasági Szakközépiskola igazgatójaként ment nyugdíjba (1997).
- Nemes Ferenc (1944), az 1962-ben indult „középiskolából általános iskolába” program matematika–fizika szakos résztvevője Zalaegerszegen. Ezen a szakon végezte el a PTF-et is. Később egyetemi végzettséget szerzett, a zalaegerszegi Apáczai Csere János ÁMK és Gimnázium igazgatójaként vonult nyugalmomba (2004).
- Németh József dr. (1934), magyar–történelem szakos középiskolai tanár (ELTE, 1956), középiskolai tanár Zalaegerszegen, majd a Zala Megyei Tanács Művelődési Osztálya csoportvezetője (1960–1972), később a Zala Megyei Múzeumok Igazgatóságának igazgatója (1972–1992), 1994-től nyugdíjas. A zalaegerszegi nappali tagozaton, illetve a PTF zalaegerszegi konzultációs központjában a levelező tagozatos hallgatóknak irodalomtörténetet és irodalomelméletet tanított.

Segítségükért ezúton mondok köszönetet.

IRODALOM

- FARKAS 2016 FARKAS Tamás: Végső búcsú Ördög Ferenctől. *Magyar Nyelv*, 112. (2016): 1. 115–117.
- GERSTNER 2003 GERSTNER Károly: Ördög Ferenc 70 éves. *Magyar Nyelv*, 99. (2003): 2. 251–253.
- HALÁSZ 1986 HALÁSZ Imre: Adatok a zalaegerszegi felsőoktatás előtörténetéhez. In: *A Pénzügyi és Számviteli Főiskola Zalaegerszegi Intézetének Évkönyve II.* Zalaegerszeg, 1986. 329–346.

- HALÁSZ 2001 HALÁSZ Imre: A felsőoktatás Zalában. In: *Zala megye ezer éve. Tanulmányok a magyar államalapítás millenniumának tiszteletére*. Főszerk.: VÁNDOR László. Zalaegerszeg, 2001. 337–341.
- KÁRÁSZNÉ 2011 KÁRÁSZNÉ RÁ CZ Lídia: A „Számviteli” – Zalaegerszegen. In: *A közgazdász-képzés 40 éve. A zalaegerszegi „Számviteli Főiskola” (1971–2011)*. Zalaegerszeg, 2011. 10–29.
- KATONA 2010 KATONA Attila: „Óh a szárnyas idő...” In: *A szárnyas idő. 50 éves a felsőfokú képzés Szombathelyen*. Szerk. BARTÁK Balázs et al. Sopron–Szombathely, 2010. 8–57.
- KOTNYEK 2001 KOTNYEK István: Az alsófokú oktatás Zala megyében. In: *Zala megye ezer éve. Tanulmányok a magyar államalapítás millenniumának tiszteletére*. Főszerk.: VÁNDOR László. Zalaegerszeg, 2001. 317–327.
- KOVÁCS 1975 KOVÁCS Lajos: *Irodalmi olvasókönyv a középiskola 1. osztálya számára*. Budapest, 1975.
- KOVÁCS 1982 KOVÁCS Lajos: *Nehéz hűség – A megyei oktatásirányítás korszerűsítésének problémái*. Budapest, 1982.
- KURUCZ 2001 KURUCZ György: Festetics György és a magyarországi művelődés. In: *Zala megye ezer éve. Tanulmányok a magyar államalapítás millenniumának tiszteletére*. Főszerk.: VÁNDOR László. Zalaegerszeg, 2001. 128–132.
- KURUCZ – FEHÉR – ZSIDI 1996 KURUCZ György – FEHÉR György – ZSIDI Vilmos: *Georgikon 200. I. Emlékkönyv a Georgikon alapításának 200. évfordulójára*. Keszthely, 1996.
- MOLNÁR 2009 MOLNÁR Béla: Nyugat-magyarországi Egyetem Savaria Egyetemi Központ. In: *A felsőfokú tanító- és óvóképzés első 50 éve. 1959–2009*. Szerk. Fusz György. Szekszárd, 2009. 131–142.
- ZÉK *Zalai életrajzi kislexikon*. Szerk.: GYIMESI Endre. Zalaegerszeg, 1994.

The „Affairs of Zalaegerszeg Local College.” The Three-Year Period of the Teacher Training College of Pécs in Zalaegerszeg

by Imre Halász

(Summary)

To mitigate the extensive teacher shortage after the Second World War, the Teacher Training College of Pécs established an off-site full-time training institute in Zalaegerszeg in 1964 for two consecutive years. The first academic year introduced training in Russian language, Mathematics and Physical Education, while the second academic year had training in Mathematics and Hungarian Language and Literature. The establishment of the training was preceded by a programme from 1962, whereby secondary students who were committed to teaching were placed into rural primary schools after some minimal basic training. After a successful entrance exam, these students could continue their studies in correspondence training at the Teacher Training College of Pécs. As a result of these two programmes, particularly the establishment of an off-site full-time training institute, the number of specialised lessons held at public schools increased. This was also a matter of prestige for the ever-renewing county government, which, in contrast with the previous leaderships, had long term perspectives, a part of which was the continued support of the off-site full-time training programmes.

In addition to Pécs, the teacher training colleges of Szeged, and later Eger also established off-site trainings. As a result, this practice, hitherto unknown in the Hungarian higher education, spread to the fields of economic, technical and agricultural education.